

Kansallisen tohtorikoulutuspiilotin seurannan ja arvioinnin tutkimushanke

Jatkotutkinto-opiskelijan opiskeluoikeus ja koulutusvaiheiden integraatio

28.2.2026

Jonna Kosonen
Jussi Kivistö
Erika Lilja
Reetta Muhonen
Elias Pekkola
Taru Siekkinen
Jarkko Tirronen
Anne Virtanen
Uswa Zainab

Higher Education Group ja hallintotieteiden yksikkö, Tampereen yliopisto
Koulutuksen tutkimuslaitos, Jyväskylän yliopisto

Kansallisen tohtorikoulutuspilotin seurannan ja arvioinnin tutkimushanketta rahoittaa opetus- ja kulttuuriministeriö

Tampere, 2026

Copyright © 2026 tekijät

ISBN 978-952-03-4504-4 (Verkojulkaisu)

Sisällys

TIIVISTELMÄ	1
1. Johdanto.....	2
2. Jatkotutkinto-opiskelija opiskelijana ja työntekijänä	3
3. Yliopistojen ja tohtoripilottiin osallistuvien näkemykset opiskeluoikeuden rajaamisesta	7
3.1. Yliopistojen näkemykset jatko-opiskeluoikeuden rajaamisesta	7
3.2. Tohtorikoulutuspilottiin osallistuvien näkemykset opiskeluoikeuden rajaamisesta	11
3.3. Yhteenveto	15
4. Jatkotutkinto-opiskelijan opiskeluoikeuden rajaaminen vertailumaissa	16
4.1. Jatkotutkinto-opiskelijan opiskeluoikeuden rajaaminen eräiden Euroopan maiden lainsäädännössä	16
4.2. Tohtorikoulutuksesta säätäminen Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa	18
4.3. Yhteenveto	22
5. Jatko-opiskeluoikeuden rajaamisen mahdollisuudet	23
5.1. Jatko-opiskeluoikeuden rajaaminen yliopiston omin määräyksin	23
5.2. Jatko-opiskeluoikeuden rajaaminen yliopistolailla	28
5.3. Yhteenveto	37
6. Jatkokoulutuksen ja ylemmän korkeakoulututkinnon integroiminen.....	38
6.1. Yliopistojen ja tohtorikoulutuspilottiin osallistuvien näkemykset jatko-opintojen integroinnista opiskelijan aiempaan koulutukseen.....	38
6.2. Jatkokoulutuskelpoisuus eurooppalaisissa korkeakoulujärjestelmissä	41
6.3. Jatko-opintokelpoisuus kansallisessa lainsäädännössä.....	43
6.4. Yhteenveto	46
7. Johtopäätökset ja suositukset.....	48
Lähteet	51

TIIVISTELMÄ

Tässä raportissa tarkastellaan jatkotutkinto-opiskelijoiden opiskeluoikeuden sääntelyä, siihen liittyviä kehittämistarpeita sekä jatkotutkintokoulutuksen ja perustutkintokoulutuksen integraatiota. Tarkastelu painottuu oikeudelliseen näkökulmaan. Tarkastelua täydennetään aineistolla, joka koostuu yliopistoille ja tutkijakouluille suunnatusta kyselystä, tohtorikoulutuspilottiin palkattujen väitöskirjatutkijoiden ja heidän ohjaajiensa näkemyksistä, yliopistojen tutkintosäännöistä sekä kansainvälisestä vertailuaineistosta. Raportissa tarkastellaan myös lähimpiä verrokkimaita Norjaa, Ruotsia ja Tanskaa.

Jatkotutkinto-opiskelijoiden opiskeluoikeutta ei voimassa olevassa yliopistolaissa ole ajallisesti rajattu. Tästä sääntelyaukosta on seurannut, että useissa yliopistoissa on käytössä opiskeluoikeuden passivointi, jolla rajoitetaan tosiasiallisesti yksilön mahdollisuutta käyttää opiskeluoikeuttaan ja edistää jatko-opintojaan. Vaikka passiivirekisteriä ei hallinto-oikeuskäytännössä ole pidetty varsinaisena opiskeluoikeuden menettämisenä, on passivoinnin merkittävien oikeusvaikutusten ja siihen liittyvien oikeusturvavajeiden vuoksi perusteltua tarkastella passiivirekisteristä säätämistä lailla. Tässä raportissa tarkastellaan passiivirekisterimallille vaihtoehtoisia sääntelyratkaisuja. Yhtenä mahdollisuutena esitetään perustutkinto-opiskelijoiden opiskeluoikeutta koskevan sääntelyn laajentamista jatkotutkinto-opiskelijoihin joko muokkaamalla nykyistä yliopistolakia tai säätämällä erillinen jatkotutkintokoulutusta koskeva säännös, mikä mahdollistaisi jatko-opintojen erityisluonteen huomioon ottamisen. Vaihtoehtoisesti tarkastellaan mallia, jossa opiskeluoikeuden rajaaminen ei perustu määrävuosiin, vaan opiskelijan tosiasialliseen etenemiseen ja veloitteiden noudattamiseen. Tämän tyyppinen malli on käytössä Ruotsissa ja Tanskassa.

Raportissa on selvitetty myös näkemyksiä opiskeluoikeuden rajaamisesta. Aineiston perusteella enemmistö yliopistojen tutkijakoulujen ja tiedekuntien edustajista suhtautuu myönteisesti jatko-opiskeluoikeuden rajaamissääntelyyn. Tohtorikoulutuspilottiin palkatuista väitöskirjatutkijoista ja heidän ohjaajistaan enemmistö kannattaa tavoitteellisen suoritusajan asettamista, ja noin puolet pitää myös enimmäisajan säätämistä perusteltuna.

Raportissa tuodaan esiin sääntelyn laadullisia vaatimuksia. Sen tulisi huomioida erityisesti jatko-opintojen erilaiset rahoitusrakenteet, jatko-opintojen päätoimisuus ja osa-aikaisuus sekä opiskelijoiden erilaisista elämäntilanteista johtuvat vaatimukset opiskeluoikeuden joustavuuteen. Sääntelyn tulisi olla joustavaa ja jättää yliopistoille harkintavaltaa.

Raportissa tarkastellaan myös jatkotutkintokoulutuksen ja ylemmän korkeakoulututkinnon integraatiota. Selvityksen perusteella enemmistö vastaajista kannattaa integraation vahvistamista. Yliopistoissa on jo käytössä useita käytännön integraatiomalleja, kuten tutkimusryhmiin kiinnittyminen maisterivaiheessa, tutkijalinjat sekä pro gradu -tutkielman kytkeminen väitöskirjatyöhön. Raportissa todetaan, ettei lainsäädännössä ole merkittäviä esteitä integraatiolle. Toisaalta voimassa olevan yliopistolain sääntelyä voisi olla perusteltua täsmentää hakukelpoisuuden ja tutkintojärjestelmän johdonmukaisuuden selkeyttämiseksi.

1. Johdanto

Tässä raportissa tarkastellaan jatkotutkinto-opiskelijan opiskeluoikeuden sääntelyä ja sääntelytarpeita sekä jatkotutkintokoulutuksen ja perustutkintokoulutuksen integroimista. Raportissa käsitellään opiskeluoikeuden ja integroimisen sääntelyä ensisijaisesti oikeudellisesta näkökulmasta. Tällöin tulkitaan asiaan liittyvien oikeusnormien sisältöä erilaisten oikeuslähteiden avulla. Oikeudellisen näkökulman lisäksi selvitetään, miten jatkotutkintokoulutuksen opiskeluoikeuden kesto, opintojen etenemistä ja eri koulutusvaiheiden välistä suhdetta koskevat kysymykset näyttäytyvät yliopistojen tiedekuntien ja tutkijakoulujen edustajien sekä tohtorikoulutuspilottiin palkattujen väitöskirjatutkijoiden ja heidän ohjaajiensa näkökulmista ja millaisia kehittämistarpeita ja -jännitteitä nykyiset käytännöt tuottavat.

Raportissa tehdään lisäksi kansainvälistä vertailua kansalliseen lainsäädäntöön nähden ja tarkastellaan jatkotutkintokoulutuksen järjestämistä erityisesti Ruotsin, Norjan ja Tanskan koulutusjärjestyksissä. Näiden maiden valinta vertailukohteiksi perustuu siihen, että niitä on koulutusoikeudellisessa tutkimuksessa yleisesti pidetty Suomen lähimpinä verrokkimaina.

Oikeudellisen tarkastelun lähtökohtana on yliopistolainsäädäntö. Yliopistolaissa (558/2009, YOL) säädetään yliopiston koulutuksen ja tutkimuksen järjestämistehtävästä (YOL 2 §:n 1 mom.). Yliopistoissa voidaan järjestää tieteellisiä ja taiteellisia jatkotutkintoja (YOL 7 §:n 1 mom.). Yliopiston tieteellisiä jatkotutkintoja ovat lisensiaatin tutkinto (valtioneuvoston asetus tutkinnoista ja erikoistumiskoulutuksista 794/2004, tutkintoasetus 23 §) ja tohtorin tutkinto (22 §).

Raportissa tarkastellaan erityisesti kysymystä jatkotutkinto-opiskelijan opiskeluoikeuden menettämisestä sen ajallisen kulumisen seurauksena. Voimassa olevan yliopistolain perusteella alemmaa ja/tai ylempää korkeakoulututkintoa suorittava opiskelija voi menettää opiskeluoikeutensa sen ajallisen kulumisen seurauksena (YOL 43 §). Jatkotutkinto-opiskelijoiden osalta lainsäädäntöön ei sisälly vastaavaa opiskeluoikeutta rajaavaa sääntelyä.

Oikeudellisen analyysin lisäksi raportissa on hyödynnetty seuraavia aineistoja:

- yliopistojen tutkijakouluille ja tiedekunnille suunnattu jatko-opiskeluoikeuden rajaamista ja jatko-opintojen integroimista koskeva kyselyaineisto
- tohtorikoulutuspilottiin palkatuille väitöskirjatutkijoille ja heidän ohjaajilleen suunnattujen kyselyjen aineistot
- yliopistojen toimittamat jatkotutkintokoulusta koskevat tutkintosääntömääräykset
- Eurydice-tietokantaan sisältyvien Eurypedia-aineistojen järjestelmäkuvaukset koskien jatkotutkintokelpoisuutta
- Eurydice-yhteyshenkilöille suunnattu kyselyaineisto koskien jatkotutkinto-opiskelijoiden opiskeluoikeuden rajaamista kansallisessa lainsäädännössä.

Tämä raportti on julkaistu samanaikaisesti rinnakkain kansallisen tohtorikoulutuspilottiin seurannan ja arvioinnin tutkimushankkeen toisen edistymisraportin kanssa. Tämän raportin johtopäätökset ja suositukset on koottu toiseen edistymisraporttiin.

Raportin valmistelussa on osin hyödynnetty tekoälyavusteisia työkaluja tekstin selkeyttämisessä, kielellisen tarkistuksen tekemisessä sekä aineiston jäsentelyssä.

2. Jatkotutkinto-opiskelija opiskelijana ja työntekijänä

Jatkotutkintoja yliopistossa suorittavien opiskelijoiden oikeudellisesta asemasta ja jatkotutkintojen järjestämisestä säädetään yliopistolaissa ja tutkintoasetuksessa. Kyseinen lainsäädäntö kohdistuu jatkotutkintoa suorittavaan nimenomaan opiskelijana. Yliopiston ja opiskelijan välisessä oikeussuhteessa on tällöin kyse hallinto-oikeudellisesta oikeussuhteesta.

Tässä oikeussuhteessa voimassa oleva lainsäädäntö määrittää osapuolten asemaa. Yksilöllä on ne oikeudet, edut ja velvollisuudet, joista lailla säädetään. Vastaavasti lailla säädetään yliopiston tehtävistä, toimivallasta ja vastuusta sekä organisaatiosta ja menettelymuodoista. Hallinto-oikeudellisen oikeussuhteen lähtökohtana ei ole osapuolten tasavertainen asema, vaan viranomaisen voi sille lailla luodun toimivallan perusteella määrätä yksipuolisesti henkilöön kohdistuvista oikeuksista, eduista ja velvoitteista.¹ Korkeakoulun ja opiskelijan oikeussuhteen osalta on viitattu opiskelijan asemaan korkeakoulun hallintovallan alaisena.²

Hallinto-oikeussuhteelle on tyypillistä indispositiivisuus, joka tarkoittaa sitä, että oikeussuhteessa ei voi oikeudellisesti sitovalla tavoin sopia oikeussuhteen osapuolten velvollisuuksista ja oikeuksista. Hallinto-oikeudellisen oikeussuhteen syntyminen, muuttaminen ja päättyminen on tyypillisesti säädeltyä. Edelleen hallinto-oikeudelliselle oikeussuhteelle on ominaista lainsäädännön soveltaminen yksittäistapauksellisessa päätöksentekotilanteessa.³ Koulutuskontekstissa korostuvat konkreettiset opetus- ja ohjaustilanteet, joissa on kyse tosiasiallisesta hallintotoiminnasta, eikä hallintopäätösten tekemisestä. Tosiasiallisessa hallintotoiminnassakin yliopiston on luonnollisesti noudatettava lainsäädäntöä.

Yliopistolaki ei sisällä pelkästään jatkotutkinto-opiskelijoihin sovellettavia pykäläiä, joten jatkotutkinto-opiskelijoiden aseman hahmottaminen edellyttää tutustumista kokonaisuudessaan yliopistolain 5 lukuun, jossa säädetään kaikkien yliopiston opiskelijaryhmien oikeuksista ja velvollisuuksista, sekä 2 lukuun, jossa säädetään koulutuksen järjestämisestä. Lähtökohtana yliopistolain tulkinnaissa on se, että säännöstä sovelletaan jatkotutkinto-opiskelijoihin niissä tapauksissa, kun säännöksessä viitataan jatkotutkinto-opiskelijoihin, tutkinto-opiskelijoihin tai opiskelijoihin.

Opiskelu-oikeus on yliopiston ja opiskelijan välisen oikeussuhteen ydinkäsite. Lailla säädetään opiskelu-oikeuden saamisesta (YOL 36 §: 1 mom.), menettämisestä (YOL 42 §), peruuttamisesta (YOL 43 a §), pidättämisestä (YOL 45 §:n 4 mom.), palauttamisesta (YOL 43 c §), siirtämisestä (YOL 36 §:n 2 mom.) ja väliaikaisesta käytön estämisestä (YOL 45 §:n 2 mom.). Lainsäädäntöön ollaan valmistelemaan myös säännöstä opiskelu-oikeuden päättymisestä.⁴ Lisäksi säädetään opiskelupaikan menettämisestä (YOL 38 §:n 2 mom.).

Jatkotutkinto-opiskelijaan sovelletaan monilta osin samaa sääntelyä kuin alempaa ja ylempää korkeakoulututkintoa eli perustutkintoa suorittaviin opiskelijoihin. Jatkotutkinto-opiskelijoihin sovelletaan esimerkiksi yliopistolain kurinpitösääntelyä (YOL 45 §), opintojen hyväksilukemista koskevaa sääntelyä (YOL 44 §:n 3 mom.), opetus- ja tutkintokielisääntelyä (YOL 11 §) ja oikeusturvasääntelyä (YOL 10 luku). Jatkotutkintokoulutuksen erityisluonne on kuitenkin huomioitu

---

¹ Mäenpää 2017, s. 245–246.

² HE 73/2017 vp, s. 44.

³ Mäenpää 2017, s. 251–253.

⁴ HE 191/2025 vp.

useissa kohden yliopistolakia, kuten opiskelijavalintaa ja koulutuksen maksuttomuutta koskevassa sääntelyssä säätämällä poikkeuksia. Yliopistolaissa säädetään erikseen väitöskirjan arvosteluun liittyvästä menettelystä. Jatkotutkintokoulutuksen erityisyys suhteessa muuhun tutkintokoulutukseen ilmenee erityisesti siinä, että lainsäädäntöön ei sisälly sääntelyä jatkotutkintokoulutuksen erityisistä tavoitteista, tutkinnon laajuudesta tai sen rakenteesta.

Sen lisäksi, että jatkotutkinto-opiskelijan oikeusasema määrittyy yliopiston ja opiskelijan välisessä hallinto-oikeudellisessa suhteessa opiskelijaksi, jolla on lainsäädäntöön perustuvia oikeuksia, velvollisuuksia ja etuja, voi jatkotutkintoa suorittava henkilö olla yliopistoon myös muunlaisissa oikeussuhteissa. Yliopistolain 32 §:n 1 momentin mukaan yliopiston henkilöstön palvelussuhde on työsuhde. Jatkotutkintoa suorittavan henkilön ja yliopiston välillä voi siten olla hallinto-oikeudellisen oikeussuhteen rinnalla yksityisoikeudellinen työsuhde. Työsuhteessa olevien jatkotutkintoa suorittavien nimekkeet ja työtehtävät voivat vaihdella yliopistojen sisällä ja yliopistojen välillä.

Työntekijän ja työnantajan välisessä oikeussuhteessa työnantaja on katsottu muista sopimussuhteista poiketen oikeussuhteen vahvemmaksi osapuoleksi. Työnantajalla on direktio-oikeus eli työn johto- ja valvontaoikeus. Työnjohto-oikeuden mukaisesti työnantaja voi ratkaista, milloin, missä ja miten työ tehdään. Valvontaoikeuden perusteella työnantaja valvoo työn laatua ja määrää. Lainsäädäntö ja työehtosopimukset asettavat reunaehdot direktio-oikeudelle.⁵ Yliopistolaissa säädetään nimenomaisesti siitä, että työnantaja ei saa menetellä työsuhteessa tavalla, joka voi vaarantaa yliopistolain 6 §:n mukaista tutkimuksen, taiteen tai opetuksen vapautta. Sen lisäksi, mitä työopimuksen irtisanomisesta säädetään työopimuslain (55/2001, TSL) 7 luvussa ja työopimuksen purkamisesta työopimuslain 8 luvussa, yliopiston tutkimus- ja opetushenkilöstöön kuuluvan työntekijän työopimusta ei saa irtisanoa tai purkaa perusteella, johon vetoaminen loukkaisi tutkimuksen, taiteen tai opetuksen vapautta (YOL 32 §:n 3 mom.).⁶

Tämä rajausta tarkoittaa käytännössä sitä, että yliopisto ei voi rajoittaa työsuhteessa olevan jatkotutkintoa suorittavan tieteen vapautta esimerkiksi määräämällä tutkimuksen aihetta, tutkimustuloksia, tutkimusmenetelmien valintaa tai tutkimuksen julkaisukanavaa.⁷ Kyseisissä asioissa on kyse perustuslaissa (PL 16 §:n 3 mom.) ja yliopistolaissa (YOL 6 §:n 1 mom.) turvatusta tieteen vapaudesta. Yliopistolla on työnantajana oikeus palkata työntekijöitä lainsäädännön asettamissa varsin väljissä raameissa. Tämä mahdollistaa henkilön palkkaamisen esimerkiksi tiettyyn nimenomaiseen hankkeeseen, jossa tutkitaan määrättyä teemaa ilman, että kyseessä olisi tieteen vapauden loukkaus. Tieteen vapaus ei myöskään estä sitä, että työnantaja ei voisi järjestellä toimintaansa uudelleen ja toteuttaa välttämättömiä henkilöstöratkaisuja.⁸

Työoikeudellisiin periaatteisiin sisältyy myös työnantajan tulkintaetuoikeus, jonka mukaan työnantaja vastaa yksittäisissä soveltamistilanteissa palvelusuhteeseen liittyvien oikeusnormien tulkinnasta. Työntekijällä on puolestaan velvollisuus noudattaa työnantajan tulkintaa, kunnes riita on ratkaistu neuvotteluissa tai tuomioistuimissa.⁹ Työoikeudellisiin periaatteisiin sisältyy myös suojeluperiaate, jonka tarkoituksena on suojella oikeussuhteen heikompa osapuolta, eli työntekijää, työnantajan

---

⁵ Bruun 2022, s. 25–26.

⁶ Ks. TT 2020:117.

⁷ Miettinen 2001, s. 279–285.

⁸ KKO 2023:1.

⁹ Bruun 2022, s. 26.

valta-asemalta. Suojeluperiaate ilmenee esimerkiksi sopimusvapauden kaventamisena. Työnantaja voi irtisanoa työntekijän ainoastaan lainsäädännön mukaisilla irtisanomisperusteilla (TSL 7:2 ja 7:3).

Jatkotutkintoa suorittava henkilö voi edellä kuvatusti olla samaan aikaan opiskelija ja työntekijä. On tärkeä hahmottaa, missä tilanteessa jatkotutkintoa suorittava henkilö on hallinto-oikeudellisen oikeussuhteen osapuoli eli opiskelija ja missä tilanteessa työoikeudellisen oikeussuhteen osapuoli eli työntekijä. Eron hahmottaminen on olennaista useista syistä ja tärkeää siksi, että (työ)sopimuksella ei voida sopia yliopiston ja opiskelijan väliseen hallinto-oikeudelliseen oikeussuhteeseen liittyvistä seikoista, kuten opiskelijaksi ottamisesta, opiskeluoikeuden kestosta ja opiskeluoikeuden menettämisestä.

Opiskelijan asemaa ei mainituissa asioissa määritä sopimus, vaan yliopistolaki ja sitä täydentävästi yliopiston sisäiset määräykset ja päätökset. Jatkotutkintoa suorittavan irtisanominen tai palvelussuhteen päättymisen ei päättä henkilön yliopistolakiin perustuvaa oikeutta suorittaa jatkotutkinto. Esimerkiksi vakava hyvän tieteellisen käytännön loukkaus voi johtaa työsuhteen irtisanomiseen tai purkamiseen, mutta voimassa olevan yliopistolain mukaan opiskelija ei tällöinkään voi menettää opiskeluoikeuttaan kuin määräaikaaisesti (YOL 45 §:n 2 mom.).

Työntekijän ja opiskelijan asema jäsentyy myös eri tavoin suhteessa oikeusturvaan. Hallinto-oikeudellisissa kysymyksissä opiskelijan oikeusturva toteutuu yliopistolain mukaisesti joko yliopiston sisäisessä oikaisumenettelyssä ja/tai hakemalla muutosta hallinto-oikeuteen (YOL 10 luku). Työntekijän asemaan liittyviä riitoja käsitellään sen sijaan työtuomioistuimissa tai yleisissä tuomioistuimissa.¹⁰

Jatkotutkinto-opiskelija voi tehdä opintoja joko yliopiston tai muun tahon antamalla apurahalla. Vastaavalla tavoin kuin työsopimussuhteessa olevan jatkotutkinto-opiskelijan, myös apurahalla jatkotutkintoa suorittavan henkilön asema jäsentyy opiskelija-aseman osalta yliopistolain opiskelijoita koskevien säännösten mukaisesti. Opiskelijaan sovelletaan siten hakukelpoisuutta, opiskelijavalintaa ja opiskeluoikeutta koskevaa sääntelyä vastaavalla tavalla kuin työsuhteessa olevaan jatkotutkinto-opiskelijaan tai jatkotutkinto-opintojaan omarahoitteisesti rahoittavaan opiskelijaan.

Ulkoisella apurahalla työskentelevät eivät tyypillisesti ole työsuhteessa yliopistoon, vaan heidän asemansa jäsentyy ei-työsuhteiseksi. Tämä tarkoittaa sitä, että yliopistot tekevät apurahalla jatkotutkintoa suorittavan kanssa sopimuksen, jossa sovitaan henkilön asemasta, kuten hänen oikeudestaan saada yliopiston palveluita ja hänen velvollisuuksistaan yliopistoa kohtaan. Sopimus voi sisältää kohtuullisia ehtoja sopimuksen irtisanomisesta sillä perusteella, että henkilö toimii sopimuksen ehtojen vastaisesti, kuten jättää toteuttamatta sopimukseen sisältyvän velvoitteen, kuten väitöskirjan edistämisen tai toimii hyvän tieteellisen käytännön vastaisesti. Vastaavalla tavoin kuin työsuhteen päättyessä, ei apurahasopimuksen päättyminen tai irtisanominen päättä tällaisen henkilön jatko-opiskeluoikeutta, vaan hän on edelleen yliopiston opiskelija. Eräissä yliopistoissa on viime vuosina otettu apurahaa saavia henkilöitä osa-aikaiseen työsuhteeseen, jolloin he työskentelevät samanaikaisesti apurahalla ja työsuhteessa.

Yksityisoikeuden keskeinen lähtökohta on sopimusvapaus. Sopimusvapaus tarkoittaa esimerkiksi sitä, että henkilö voi vapaasti tehdä sopimuksia, valita sopimuskuppaneita ja päättää sopimuksen ehdoista.¹¹ Henkilö voi esimerkiksi itse päättää, minkä työnantajan kanssa tekee sopimuksen ja millä

---

¹⁰ Bruun 2022, s. 289–290.

¹¹ Kolehmainen – Huuhtanen 2024, s. 44–46.

ehdoin. Sopimuksella ei voi kuitenkaan sopia jatkotutkinto-opiskelijan oikeusasemasta, kuten opiskeluoikeuden menettämisestä. Työsopimuslaki puolestaan kaventaa sopimusten merkitystä yliopiston ja työsuhteessa jatkotutkintoa suorittavan henkilön välisessä oikeussuhteessa.

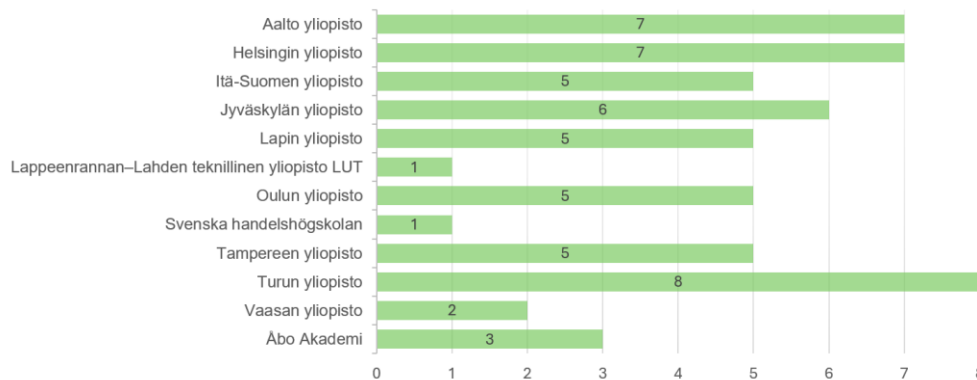
3. Yliopistojen ja tohtoripilottiin osallistuvien näkemykset opiskeluoikeuden rajaamisesta

Luvussa tarkastellaan tutkijakoulujen ja tiedekuntien näkemyksiä jatko-opiskeluoikeuden rajaamisesta. Lisäksi kuvataan kansallisen tohtorikoulutuspilottihankkeisiin palkattujen väitöskirjatutkijoiden ja heidän ohjaajiensa näkemyksiä opiskeluoikeuden rajaamisesta.

3.1. Yliopistojen näkemykset jatko-opiskeluoikeuden rajaamisesta

Syksyllä 2025 yliopistojen tutkijakouluille ja tiedekunnille suunnatussa kyselyssä kysyttiin näkemyksiä jatko-opiskeluoikeuden rajaamisesta. Kyselyyn saatiin yhteensä 45 vastausta kahdestatoista eli kaikista pilottia toteuttavista yliopistosta. Kuviossa 1 on esitetty kyselyvastausten määrä yliopistoittain. Kyselyvastausten määrä vaihteli Turun yliopiston kahdeksan ja Hankenin ja LUT-yliopiston yhden vastauksen välillä. Vastaajien määrä poikkeaa vastausten määrästä, sillä kyselyyn oli mahdollista vastata muodostamalla vastaukset yhteistyössä tutkijakoulun / tiedekunnan henkilöstön kanssa. Suurin osa vastauksista oli muodostettu yhdessä tiedekunnan / tutkijakoulun henkilöstön kanssa. Vastaajista neljäviidesosaa (n=45) työskenteli tiedekuntatasolla ja loput identifioivat itsensä tutkijakoulun edustajiksi.

KYSELYYN VASTANNEIDEN MÄÄRÄ YLIOPISTOITTAIN

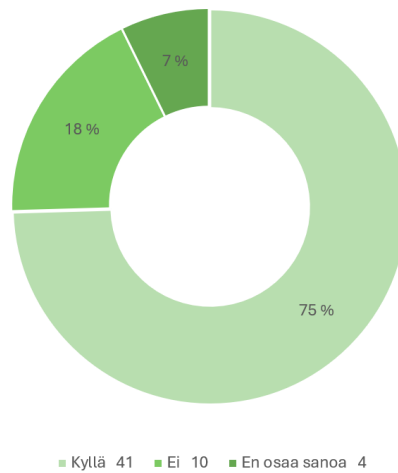

Kuvio 1. Kyselyyn vastanneiden määrä yliopistoittain, vastaajina yliopistojen tutkijakoulujen ja tiedekuntien edustajat.

Vastaajajoukko koostuu pääosin yliopistojen tutkimuksesta ja tohtorikoulutuksesta vastaavista johtotehtävissä toimivista henkilöistä. Suurimman ryhmän muodostavat varadekaanit ja tutkimuksesta vastaavat varadekaanit sekä tutkimusvararehtorit (n=24). Toiseksi suurimpana ryhmänä ovat dekaanit (n=7). Lisäksi mukana oli huomattava määrä tohtoriohjelmien johtajia (n=8), tutkijakoulujen johtajia (n=6) sekä joitakin koordinaattoreita ja asiantuntijoita (n=4).

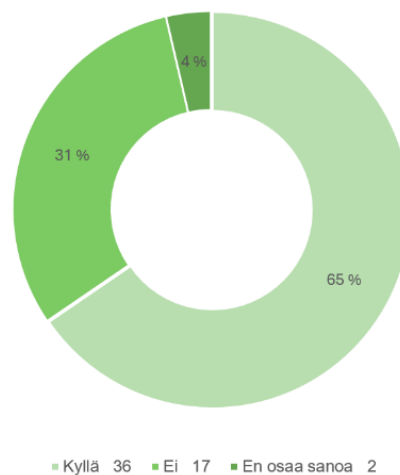
Kyselyn tulosten perusteella voidaan todeta, että jatko-opiskeluoikeuden rajaamiselle on suhteellisen vahva tuki yliopistojen tutkijakouluissa ja tiedekunnissa. Vastaajista 75 % oli sitä mieltä, että jatko-opinto-oikeutta tulisi säädöksin rajata. Alle viidennes vastusti ajatusta ja neljällä (7 %) ei ollut kantaa (ks. Kuvio 2). 65 % vastaajista kannatti myös opinto-oikeuden rajaamista määräajaksi (esim. 4+2 v.) (ks. Kuvio 3). 78 % vastaajista kannatti yliopiston mahdollisuutta päättää harkinnanvaraisesti tutkinto-opinto-oikeus, mikäli jatko-opinnot eivät etene (ks. Kuvio 4).

Jatko-opinto-oikeutta tulisi säädöksin rajata
(n=55)

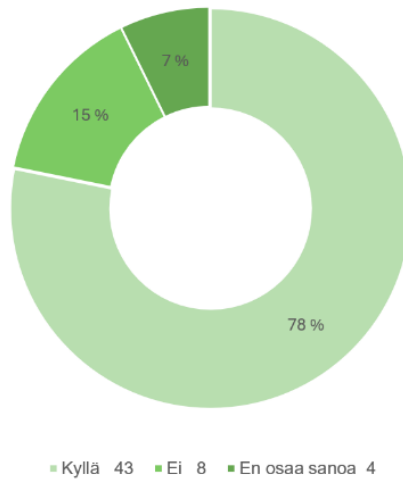
Kuvio 2. Näkemykset jatko-opinto-oikeuden rajaamisesta säädöksin.

Jatko-opinto-oikeutta pitäisi rajata tietyksi ajaksi (esim. 4 + 2 v)
samaan tapaan kuin ylemmissä korkeakoulututkinnoissa

Kuvio 3. Näkemykset jatko-opiskeluoikeuden ajallisesta rajaamisesta.

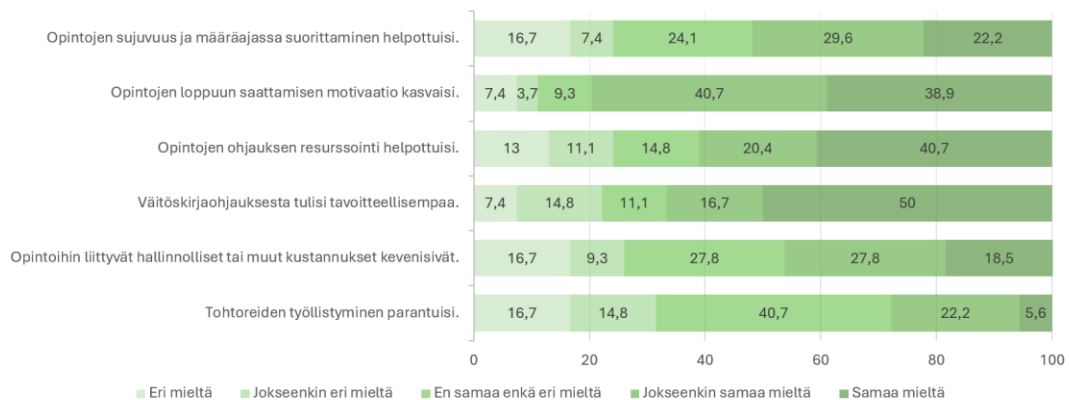
Mikäli tohtoriopiskelijän väitöskirjatutkimus ja jatko-opinnot eivät etene, yliopistolla tulisi olla mahdollisuus päättää jatko-opinto-oikeus harkinnanvaraisesti

Kuvio 4. Näkemykset jatko-opiskelu-oikeuden harkinnanvaraisesta rajaamisesta.

Kuviossa 5 on esitetty vastaukset jatko-opinto-oikeuden rajaamista koskeviin väittämiin. Vastaajista 80 % oli täysin tai lähes samaa mieltä väittämän kanssa, jonka mukaan rajaaminen lisäisi jatkotutkinto-opiskelijan motivaatiota opintojen loppuun saattamiseksi. Vastaajista 67 % katsoi rajaamisen lisäävän opintojen ohjauksen tavoitteellisuutta. Noin puolet arvioi rajaamisen myös helpottavan opintojen sujuvuutta ja määräajassa valmistumista. Noin 60 % arvioi ohjauksen resursoinnin helpottuvan ja puolet, että rajaaminen keventäisi hallinnollisia tai muita kustannuksia. Vajaa kolmannes arvioi opintoaikojen rajauksella olevan myös positiivinen vaikutus työllistymiseen.

JATKO-OPINTO-OIKEUTTA TULISI RAJATA SEURAAVIEN SYIDEN TAKIA

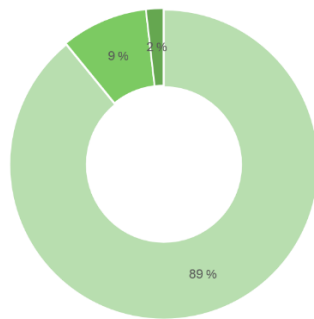

Kuvio 5. Näkemykset jatko-opinto-oikeuden rajaamisesta esitettyjen syiden takia.

Jatko-opinto-oikeuden rajaamista vastustaneet perustelivat kantaansa avovastauksissa muun muassa yksilöllisen arvioinnin ja joustavuuden puutteella sekä lisääntyvällä byrokratialla. Monet vastauksista eivät kuitenkaan olleet ehdottomia. Useista heijastui huoli opiskelijoiden eriarvoisesta kohtelusta, erilaisten opintoihin liittyvien tilanteiden tunnistamisen ja arvioimisen vaikeudesta sekä siitä, että liian tiukka opintoajan rajaaminen saattaisi vaikuttaa epäsuotuisasti epävarmalla rahoituksella tai työn ohella väitöskirjaansa tekeviin. Useissa vastauksissa viitataan myös yliopiston passiivirekisteriin ja sen riittävyteen opintoaikojen ja resurssien hallinnassa. Vastaajat painottavat joustavuuden ja harkinnanvaraisuuden merkitystä myös tilanteessa, jossa opintoaikaa rajattaisiin.

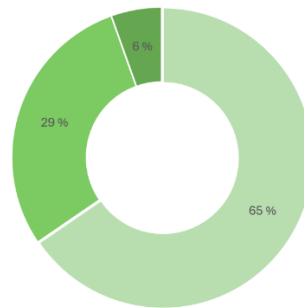
89 % vastaajista oli sitä mieltä että, jatko-opiskelijan opiskeluoikeuden kestoa rajattaessa tulisi ottaa huomioon opiskelun täysipäiväisyys/osa-aikaisuus (ks. Kuvio 6). 65 % vastaajista ottaisi huomioon myös väitöskirjatutkimuksen rahoituksen (ks. Kuvio 7).

Jos yliopistoilla olisi mahdollisuus rajata jatko-opiskelijan opiskeluoikeuden kestoa, tulisi opiskeluoikeutta rajatessa huomioida opiskelun täysipäiväisyys / osa-aikaisuus

■ Kyllä 49 ■ Ei 5 ■ En osaa sanoa 1

Jos yliopistoilla olisi mahdollisuus rajata jatko-opiskelijan opiskeluoikeuden kestoa, tulisi opiskeluoikeutta rajatessa huomioida väitöskirjatutkimuksen rahoitus

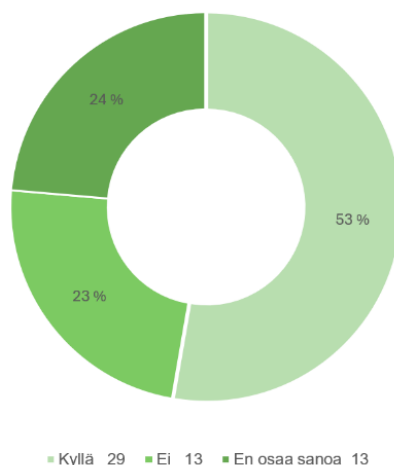
■ Kyllä 36 ■ Ei 16 ■ En osaa sanoa 3

Kuvio 6. Näkemykset täysipäiväisyyden/osa-aikaisuuden huomisesta.

Kuvio 7. Näkemykset rahoituksen huomioimisesta.

Hieman yli puolet vastaajista katsoi, että opiskeluoikeutta säädöksiin rajattaessa tulisi ottaa huomioon jatko-opiskelijan oikeus ohjaukseen (ks. Kuvio 8). Toisaalta vastaajista neljännes ei ollut tätä mieltä ja neljännes ei osannut sanoa kantaansa. Avovastauksissa painotettiin ennen kaikkea sitä, että jatko-opinnoissa on varmistettava riittävä, tasavertainen ja korkeatasoinen ohjaus. Tämä on vastaajien mukaan erityisen tärkeää tilanteessa, jossa opiskeluoikeuden kestoa rajoitettaisiin, sillä ohjaus on olennainen osa väitöstutkimuksen resursseja.

Jos opiskeluoikeutta rajataan säädöksiin, tulee ottaa huomioon jatko-opiskelijan oikeus ohjaukseen

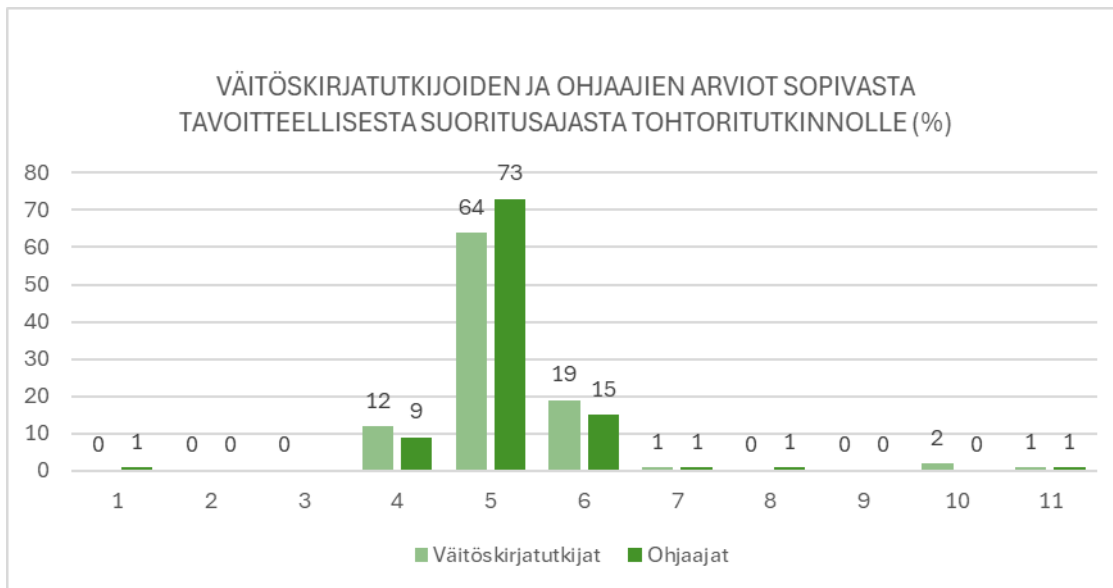
Kuvio 8. Näkemykset ohjauksen huomioimisesta.

3.2. Tohtorikoulutuspilottiin osallistuvien näkemykset opiskeluoikeuden rajaamisesta

Seuraavassa on kuvattu kansallisen tohtorikoulutuspilottihankkeisiin palkattujen väitöskirjatutkijoiden ja heidän ohjaajiensa näkemyksiä opiskeluoikeuden rajaamisesta. Tarkastelu pohjautuu syksyllä 2024 ja keväällä 2025 kerättyyn kyselyaineistoon. Kyselyaineiston keräämiseen ja vastaajien taustatietojen liittyvät kuvaukset löytyvät kansallisen tohtorikoulutuspilottin seurannan ja arvioinnin tutkimushankkeen tuottamasta toisesta edistymisraportista.

Yli puolet kyselyyn vastanneista väitöskirjatutkijoista (58 %) oli sitä mieltä, että tohtorintutkinnolle voisi asettaa tavoitteellisen suoritusajan. Väitöskirjatutkijoista reilun viidesosan (22 %) mielestä tavoitteellista suoritusaikaa ei pitäisi asettaa, ja viidesosa (20 %) ei ottanut kantaa asiaan. Ohjaajia pyydettiin niin ikään arvioimaan tohtorintutkinnon ja jatko-opiskeluoikeuden pituuksia. Ohjaajista 76 prosenttia ilmaisi, että tohtorintutkinnolle voisi asettaa tavoitteellisen suoritusajan. Vastaavasti viidennes (20 %) ohjaajista ei toivonut tohtorintutkinnolle asetettavan tavoitteellista suoritusaikaa, ja viisi prosenttia ei ottanut asiaan kantaa.

Sekä väitöskirjatutkijoita että ohjaajia pyydettiin kertomaan sopiva tavoitteellinen suoritus aika tohtorintutkinnolle (ks. Kuvio 9). Väitöskirjatutkijoiden ja ohjaajien arviot olivat hyvin samankaltaisia ja molempien ryhmien merkittävimmät ehdotukset sijoittuivat 3–5 vuoden välille. Suurin osa sekä ohjaajista (73 %) että väitöskirjatutkijoista (64 %) näki neljä vuotta sopivaksi tavoitteelliseksi suoritusajaksi tohtorintutkinnolle. Väitöskirjatutkijoista lähes viidesosa (19 %) ja ohjaajista 15 prosenttia arvioi viisi vuotta olevan sopiva tavoitteellinen suoritus aika tohtorintutkinnolle. Vastaavasti 13 prosenttia väitöskirjatutkijoista ja yhdeksän prosenttia ohjaajista koki, että kolme vuotta on sopiva tavoitteellinen suoritus aika tohtorintutkinnolle.

Kuvio 9. Väitöskirjatutkijoiden ja ohjaajien arviot sopivasta tavoitteellisesta suoritusajasta tohtorintutkinnolle (%).

Sekä väitöskirjatutkijoita että ohjaajia pyydettiin pohtimaan mahdollista jatko-opiskelu oikeuden rajaamista. Väitöskirjatutkijoista lähes puolet (47 %) oli sitä mieltä, ettei tätä oikeutta saisi rajoittaa. Viidennes (26 %) vastanneista väitöskirjatutkijoista oli jatko-opiskelu oikeuden rajaamisen kannalla ja viidennes (27 %) ei ottanut kantaa asiaan. Ohjaajista jatko-opiskelu oikeuden rajaamista kannatti lähes puolet (47 %) ja lähes saman verran (46 %) oli sitä vastaan. Seitsemän prosenttia ohjaajista ei ottanut asiaan kantaa. Tässäkin yhteydessä sekä väitöskirjatutkijoita että ohjaajia pyydettiin kertomaan omat ehdotuksensa sopivalle enimmäisajalle suorittaa jatko-opinnot. Ehdotetut ajat vaihtelivat voimakkaammin kuin edellä tohtorintutkinnon suorittamisessa. Eniten mainintoja väitöskirjatutkijoilta saivat seuraavat vuosirajat: kuusi vuotta (20 %), 10 vuotta (19 %), kahdeksan vuotta (15 %), viisi vuotta (12 %), seitsemän vuotta (10 %) ja neljä vuotta (7 %). Ohjaajilta eniten mainintoja saivat seuraavat vuosirajat: kuusi vuotta (25 %), 10 vuotta (18 %), kahdeksan vuotta (15 %), viisi vuotta (11 %) ja seitsemän vuotta (8 %).

Sekä ohjaajia että väitöskirjatutkijoita pyydettiin perustelemaan vastauksensa tavoitteellisesta suoritusajasta ja jatko-opiskelu oikeuden kokonaisajan rajaamisesta. Avovastauksissa tohtorikoulutus kuvataan instituutiona, jossa akateeminen vapaus, tutkimuksen luonne ja tutkijaksi kasvaminen edellyttävät joustavia aikarakenteita. Pilotin yhteydessä aikaan sidottua tavoitteellisuutta pidetään tärkeänä, mutta pakottaviin ja yhdenmukaisiin aikarajoihin suhtaudutaan varauksellisesti. Aineistoista tunnistettiin kuusi toisiinsa kietoutuvaa teemaa: *rahoitus aikarajojen säätelijänä, yksilölliset elämäntilanteet ja joustavuuden tarve, tutkimusprosessin luonne, tutkijaksi kasvaminen, työelämäyhteys sekä ohjaajien resurssit ja ohjaussuhteiden kesto.*

Ohjaajat perustelevat lakisääteisen suoritusajan lisäämisen tarpeettomuutta rahoitukseen liittyen. Rahoituksen, tai sen puutteen, nähdään määrittävän tohtorikoulutuksen aikarajoja tehokkaammin kuin muodolliset säännökset. Ohjaajat tuovat esiin myös, että ilman täysipäiväistä rahoitusta ei voida edellyttää nopeaa valmistumista.

Pilotin tiukasti määritellyt aikarajat koetaan epäoikeudenmukaisiksi ja jopa syrjiviksi, sillä niiden koetaan jättävän huomiotta väitöskirjatutkijoiden erilaiset elämäntilanteet ja urapolut. Ohjaajat

kuvaavat tilanteita, joissa perheen perustaminen, vanhempainvapaat, sairaudet tai tutkimuksen tekeminen muun työn ohessa vaikuttavat merkittävästi etenemiseen.

Vastauksissa kysymystä aikarajoista tarkastellaan myös tutkimusprosessin näkökulmasta. Erityisesti kokeellisessa tutkimuksessa, kliinisessä työssä, etnografisia menetelmiä hyödynnettäessä sekä tutkimusasetelmissä, joissa aineistonkeruu on hidasta tai riippuvaista ulkopuolisista prosesseista, tutkimuksen etenemistä kuvataan vaikeasti ennakoitavaksi. Näkemyksissä viitataan myös tutkimusprosessien tieteenalakohtaisiin eroihin. Lisäksi aineistossa toistuu huoli siitä, miten tavoiteajat ja tutkinnon suorittamisajan rajaukset asettuvat suhteessa julkaisuprosessien hitauteen ja vertaisarviointien viiveisiin.

Tohtorikoulutuksen tavoitteita tarkastellaan avovastauksissa myös tutkijaksi kasvamisen näkökulmasta. Tutkijaksi kasvun nähdään edellyttävän aikaa ajattelun syventämiseen ja tutkimusprosessien kokonaisvaltaiseen ymmärtämiseen. Lyhyiden aikarajojen kuvataan kaventavan mahdollisuuksia tällaiselle kehitymiselle, mikä ohjaajien näkemysten perusteella heijastuu väitöskirjoihin rajatumpina tutkimuskysymyksinä, vähäisempänä riskinottona ja varovaisempina tutkimusasetelminä.

Opiskeluoikeuden ajallinen rajaaminen koetaan haastavaksi väitöskirjatutkimukselle, jota tehdään yhteistyössä yliopistojen ulkopuolisten organisaatioiden kanssa. Esille nostetaan esimerkiksi yrityksissä, valtion tutkimuslaitoksissa ja kliinisessä työssä tehtävät väitöskirjatutkimukset. Ne tuottavat ohjaajien näkemysten mukaan arvokasta soveltavaa tutkimusta, joka ei istu 3–4 vuoden tavoiteaikaan sidottuun väitöskirjamalliin.

Vastauksissa opiskeluoikeuden rajaamista ja opintojen tavoiteaikaa perustellaan myös ohjausresursseihin ja ohjaussuhteiden kestoon liittyvillä näkökohdilla. Liian tiukkojen aikataulujen koetaan lisäävän ohjaajien työkuormaa ja ylläpitävän jatkuvaa kiireen tunnetta, mikä voi johtaa pinnallisempaan ohjaukseen. Toisaalta rajaamista myös puolletaan, sillä ohjaussuhteiden määrittelytöntä kestoa pidetään ongelmallisena ja selkeämpiä määräaikoja ohjaussuhteille pidetään tarpeellisina.

Väitöskirjatutkijat arvioivat avovastauksissaan sekä kansalliseen tohtorikoulutuspilottiin yhdistettävää kolmen vuoden mallia että laajempaa kysymystä tohtoriopintojen kestosta, rajaamisesta ja joustojen tarpeesta. Vastajat suhtautuivat aikataulujen rajaamiseen joko varauksellisesti tai kriittisesti, mutta toivat esiin myös perusteluja tavoiteaikojen hyödyistä. Väitöskirjatutkijat nostivat esiin samoja teemoja kuin ohjaajat.

Kolmen vuoden tavoiteaika koetaan yleisesti tiukaksi ja monilla aloilla epärealistiseksi. Haasteet liittyvät erityisesti tutkimuksen ennakoimattomuuteen (esim. kokeellisten alojen pitkät optimointi- ja mittausvaiheet, eettiset luvat, potilasnäyteprosessit ja hallinnolliset viiveet, laiterikot, menetelmäkehitys ja koejärjestelyjen epäonnistumiset) ja tutkimus kuvataan prosessina, jonka luonne on arvaamaton. Useissa vastauksissa nostetaan esiin julkaisuprosessin kesto ja useat väitöskirjatutkijat kertovat, että heidän on mahdollista julkaista kolme artikkelia kolmessa vuodessa vain valmiilla aineistolla tai poikkeuksellisen suotuisilla olosuhteilla. Osa pelkää, että nopea valmistumisen paine heikentää tutkimuksen laatua, rajoittaa syvällistä oppimista sekä ohjaa kohti varovaisia ja vähemmän kunnianhimoisia tutkimusaiheita. Myös kurssivaatimuksiin ja muihin työtehtäviin liittyviä aikataulupaineita. Vastauksissa viitataan myös ohjausresurssien vaihtelevuuteen, paikoittain hitaaseen hallintoon ja epäselviin vaatimuksiin.

Vaikka enemmistö vastanneista väitöskirjatutkijoista vastustaa tiukkoja aikarajoja, osa vastaajista näkee rajaamisessa hyötyjä erityisesti tavoiteaikojen (ei enimmäisaikojen) osalta. He perustelevat rajaamista eri näkökulmista. Tavoiteaika auttaa joidenkin väitöskirjatutkijoiden mukaan tuomaan selkeyttä tutkimusprosessiin ja rajaamaan projektin laajuutta. Monet kuvaavat, että ilman tavoiteaikaa työ helposti laajenee tarpeettomasti ja että tavoiteaika voisi auttaa arvioimaan omia resursseja suorittaa tohtorin tutkinto. Neljän vuoden malli on joidenkin kyselyyn vastanneiden väitöskirjatutkijoiden alalla ollut toimiva standardi. Väitöskirjatutkijat nostavat esiin myös toiveen yhdenmukaisista käytännöistä eri tiedekuntien ja tieteenalojen välillä.

Valtaosa avokysymykseen vastanneista kuitenkin perustelee eri tavoin, miksi jatko-opiskelu-oikeuden keston eli enimmäisajan rajaaminen olisi ongelmallista. Eri tieteenaloilla ja tutkimusasetelmissa koetaan olevan suuria eroja ja esimerkiksi kokeellinen tutkimus, kliiniset prosessit ja pitkät seuranta-aineistot vaativat joidenkin vastausten mukaan vuosien tutkimustyötä. Humanistisilla aloilla monografiat voivat edellyttää laajaa taustatyötä ja verkostojen rakentamista. Yhden aikarajan soveltaminen kaikkiin aloihin koetaan joissakin vastauksissa epäoikeudenmukaiseksi. Elämäntilanteiden moninaisuuden näkökulmasta keskeinen tema on huoli siitä, että tiukka enimmäisaika olisi haasteellinen etenkin perheellisille, osa-aikaisesti työskenteleville ja heille, joiden väitöskirjatutkimuksen rahoitus on epävarmaa ja katkonaista. Laadun ja innovatiivisuuden heikkenemisen näkökulmasta rajaaminen voi vastanneiden väitöskirjatutkijoiden mukaan ohjata valitsemaan varman, nopean ja vähemmän tieteellisesti merkittävän aiheen, vähentää menetelmäkehitystä ja riskinottoa sekä johtaa ”julkaisutehtailuun” syvällisen oppimisen kustannuksella. Tiukkojen aikarajojen nähdään rankaisevan erityisesti myös väitöskirjatutkijoita, jotka saavat vähemmän ohjausta tai odottavat tutkimukseen liittyvä lupia tai hallinnollisia päätöksiä.

Vaikka väitöskirjatutkijat vastustavat tiukkaa jatko-opiskelu-oikeuden keston rajaamista, he esittävät joitakin malleja, joiden avulla aikataulutusta voisi realistisesti ohjata. Ehdotettuja malleja ovat:

- *4 vuoden tavoitteellinen tohtorintutkinnon suoritus aika, mutta ei tiukkaa enimmäisaikaa eli jatko-opiskelu-oikeuden keston rajaamista.* Avovastauksissa useimmiten esiin nostettu tavoiteaika on neljä vuotta täysipäiväisesti tutkimusta tekeväälle. Kolmen vuoden tavoiteaikaa ehdotetaan vain valmiilla aineistolla ja sujuvilla prosesseilla. Enimmäisajaksi ehdotetaan 6–10 vuotta tai ei enimmäisaikaa lainkaan, mutta kuitenkin ehdotetaan selkeitä jatkoajan kriteereitä.
- *3+1 vuoden tohtorintutkinnon tavoitteellinen suoritus aika, jossa ehdotetaan kolmen vuoden tavoiteaikaa aktiivisesti tutkimusta tekeväälle ja tämän lisäksi yhtä vuotta julkaisu- ja väitösprosessin viimeistelylle.*
- *Osa-aikaisesti väitöskirjatutkimusta tekevien tavoitteellinen tohtorintutkinnon suoritus aika, jossa aikaraja skaalautuu työajan mukaan.* Esimerkiksi 50 % työajalla tavoiteaika voisi olla 6–8 vuotta. Malliin sisältyisi joustoja elämäntilanteen mukaan.

Lisäksi ehdotetaan, että mahdollisessa kansallisessa linjauksessa tulisi ottaa huomioon seuraavat poikkeusperusteet: vanhempainvapaat, sairaudet, hallinnolliset viiveet ja laiterikot, lupaprosessit sekä menetelmiin liittyvät viiveet.

3.3. Yhteenveto

Yliopistoille suunnatun kyselyn perusteella selvä enemmistö tutkijakoulujen ja tiedekuntien vastaajista suhtautuu myönteisesti jatko-opiskelu-oikeuden sääntelyyn, sillä 75 % näkemyksen mukaan jatko-opiskelu-oikeutta tulisi rajata säädöksin. Mallina kannatetaan sekä perustutkintokoulutuksen opiskelu-oikeuden rajaamista vastaavaa mallia (65 %) että yliopiston harkinnanvaraista mahdollisuutta päättää opiskelu-oikeus opintojen etenemättömyyden perusteella (78 %). Vastauksissa korostuu opiskelu-oikeuden rajoittamisen joustavuus ja siihen liittyvä tapauskohtainen harkinta. Lisäksi lähes kaikki tutkijakoulujen ja tiedekuntien vastaajat katsovat, että mahdollisessa sääntelyssä tulee huomioida opiskelun osa-aikaisuus. Lisäksi kannatetaan rahoitusrakenteiden huomioimista. Kielteiset tai varaukselliset kannat jatko-opiskelu-oikeuden keston rajaamiseen liittyvät ennen kaikkea huoleen byrokratian lisääntymisestä, yksilöllisten tilanteiden tunnistamisen vaikeudesta sekä opiskelijoiden eriarvoisesta kohtelusta, joka liittyy epävarmalla rahoituksella tai työn ohessa opiskelevien asemaan suhteessa työsuhteessa opiskeleviin.

Enemmistö tohtorikoulutuspilottiin osallistuvista väitöskirjatutkijoista ja ohjaajista kannattaa tavoitteellisen tohtorintutkinnon suorittamisajan asettamista. Suurin osa katsoi sopivaksi ajaksi 4 vuotta. Vastanneista väitöskirjatutkijoista kuitenkin 47 % oli sitä mieltä, että jatko-opiskelu-oikeuden kesto ei tulisi rajoittaa. Ohjaajista 47 % puolestaan kannatti keston rajoittamista. Näkemykset mahdollisesta enimmäisajan pituudesta vaihtelevat. Sekä ohjaajien että väitöskirjatutkijoiden osalta rajaamista tarkasteltiin suhteessa rahoitukseen, yksilöllisiin elämän tilanteisiin, tutkimusprosessin luonteeseen, tutkijaksi kasvamiseen, työelämäyhteyden mahdollistamiseen sekä ohjaajien resursseihin.

4. Jatkotutkinto-opiskelijan opiskeluoikeuden rajaaminen vertailumaissa

Luvussa tarkastellaan, miten eräissä Euroopan maissa rajataan opiskeluoikeutta. Lisäksi tarkastellaan tarkemmin jatkotutkintokoulutuksesta säätämistä Norjan, Ruotsin ja Tanskan korkeakoulujärjestelmissä, joita tyypillisesti pidetään Suomen koulutusoikeudellisina verrokkimaina.

4.1. Jatkotutkinto-opiskelijan opiskeluoikeuden rajaaminen eräiden Euroopan maiden lainsäädännössä

Jatkotutkintojen suorittamisaikaan liittyvästä Euroopan korkeakoulujärjestelmien kansallisesta sääntelystä ei ole keskitetysti saatavilla tietoa Eurydice-tietokannassa eikä muissa eurooppalaista tohtorikoulutusta koskevissa julkaisuissa. Tästä syystä tutkimusryhmä lähetti Suomen kansallisen Eurydice-yhteyshenkilön kautta asiaan liittyvän tiedustelun muiden maiden Eurydice-yhteyshenkilöille tammikuussa 2026. Vastaukset tiedusteluun saatiin Alankomaista, Belgiasta (ranskankielinen), Espanjasta, Kroatiaista, Norjasta, Portugalista, Puolasta, Ranskasta, Ruotsista Slovakiasta ja Sloveniasta.

Alla olevassa taulukossa esitetään, onko jatkotutkintojen suorittamisajasta ja jatkotutkinto-opiskelijan opiskeluoikeuden enimmäiskestosta säädetty kyseisten maiden lainsäädännössä sekä voivatko yliopistot antaa asiasta omia määräyksiä. Taulukossa on lisäksi koottu vastauksissa esiin tuodut enimmäiskestoon liittyvät huomiot. Analyysi perustuu Eurydice-yhteyshenkilöiltä saatuihin vastauksiin. Vastaukset edustavat kansallisten toimijoiden yleisluonteisia kuvauksia voimassa olevasta sääntelystä, eikä tutkimusryhmä ole lainopillisesti arvioinut vastausten tarkkuutta suhteessa kyseisen maan kansalliseen lainsäädäntöön.

Taulukko 1. Jatko-opiskelu-oikeuden rajaaminen eräissä maissa.

Maa	Lailla suorittamisajasta säättäminen	Lailla enimmäiskestosta säättäminen	Yliopistojen mahdollisuus omiin enimmäismääräyksiin	Huomiot
Alankomaat	Ei	Ei	Kyllä	Yliopistojen käytännöt vaihtelevat
Belgia (ranskankielinen)	Ei	Ei	Kyllä	
Espanja	Kyllä: kokopäivä 4 v. osa-aika 7 v.	4 v. kokopäivä 7 v. osa-aika + 1 v. lisäaika + 2 v. poissaoloaika	Lailla säädetty	Lisäksi ajallinen jousto erityisiä tarpeita omaaville opiskelijoille
Kroatia	Kyllä: 3 v.	Ei	Kyllä	Yliopistojen käytäntönä 6 v.
Norja	Kyllä: 3 v.*	Ei	Kyllä	
Portugali	Ei	Ei	Kyllä	Yliopistojen käytäntönä 6–8 lukukautta
Puola	Kyllä: 3–4 v.	3–4 v. + enint. 2 v. pidennys	Lailla säädetty	Yliopisto voi määrätä asiasta niiltä osin kuin laissa ei ole säädetty
Ranska	Kyllä: kokopäivä 3 v.	6 v. (sisältäen pidennykset)	Lailla säädetty	Pidennysten perusteet: sairaus, vanhempainvapaa, vamma sekä poikkeukselliset pidennykset
Ruotsi	Ei	Ei	Kyllä*	
Slovakia	Kyllä: kokopäivä 3–4 v. osa-aika 4–5 v.	kokopäivä: 3–4 v. + ylitys enint. 2 v. osa-aika: 4–5 + ylitys enint. 3 v. +keskeytysmahdollisuus	Lailla säädetty	Keskeytys sairauden ja vanhempainvapaan perusteella
Slovenia	Kyllä: 3–4 v.	Ei	Kyllä	

* Tutkimusryhmä on poiminut tiedon kyseisen maan kansallisesta lainsäädännöstä, sillä tieto ei sisällynyt tutkimusryhmän saamaan vastaukseen.

Tarkastelu osoittaa kolme erilaista sääntelymallia. Ensimmäisen ryhmän muodostavat maat, joissa säädetään sekä tutkintojen suoritusajasta että tutkinnon suorittamisen enimmäisajasta. Tähän ryhmään kuuluvat Espanja, Puola, Ranska ja Slovakia. Toisen ryhmän muodostavat maat, joissa säädetään tutkinnon suorittamisajasta, mutta ei enimmäisajasta. Tähän ryhmään kuuluvat Kroatia ja Slovenia. Kolmannen ryhmän muodostavat maat, joissa laajuudesta ja enimmäiskestosta ei säädetä. Tähän ryhmään kuuluvat Alankomaat, Norja, Portugali ja Ruotsi. Nämä maat eroavat toisistaan sen perusteella, missä määrin yliopistot voivat antaa omia määräyksiä opiskelu-oikeuden kestosta.

Niissä maissa, joissa säädetään tohtorikoulutuksen suorittamisajasta, on se tyypillisesti 3–4 vuotta. Enimmäiskestoa koskeva sääntely perustuu lähtökohtaisesti tohtorikoulutuksen suorittamisaikaan. Enimmäisaikasääntelyyn sisältyy aina joustoelementti, jonka perusteella opiskelija ei menetä oikeutta suorittaa opintojaan, jos hän ei valmistu tohtorikoulutuksen laajuutta vastaavassa ajassa. Enimmäisaikasääntelyä toteuttavissa maissa opiskeluaikaa voi keskeyttää (Espanja, Slovakia) tai

opiskelu-aikaan voi saada pidennystä (Puola, Ranska) lakisääteisin perustein, jollaisia ovat esimerkiksi vamma, sairaus ja perhevapaat.

Tarkastelluista maista Espanjassa ja Slovakiassa on huomioitu opiskeluoikeuden kesto ja enimmäiskesto koskevassa lainsäädännössä jaottelu kokopäiväisiin ja osa-aikaisiin opiskelijoihin. Osa-aikaisten opiskelijoiden opiskeluoikeus on pidempi.

4.2. Tohtorikoulutuksesta säätäminen Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa

Norja

Norjan yliopisto- ja korkeakoululaissa (Lov om universiteter og høyskoler (universitets- og høyskoleloven, LOV-2024-03-08-9) säädetään niukasti nimenomaisesti tohtorikoulutuksesta ja tohtorikoulutettavan asemasta (§ 13–1, 13–2). Tohtorikoulutettaviin tosin sovelletaan monilta osin samaa sääntelyä kuin perustutkinto-opiskelijoihin, mutta kyseinen sääntely ei ole tämän raportin näkökulmasta erityisen merkityksellistä. Yliopistot voivat antaa omat määräyksensä tohtorikoulutuksesta (§ 13–1). Koska lakitasolla säädetään niukasti tohtorikoulutuksesta, korostuvat yliopistojen antamat määräykset tohtorikoulutuksen sääntelykeinona.

Norjan korkeakoulujärjestelmässä voi suorittaa kolmenlaisia tohtorintutkintoja: *Degree of Philosophiae doctor (PhD)*, *ph.d. i kunstnerisk utviklingsarbeid* (taiteen alan tohtorintutkinto) ja *Degree of doctor of Philosophiae (Dr. Philos.)*. Näistä kahdella ensin mainitulla on asetustasolla (Forskrift om grader og yrkesutdanning, beskyttet tittel og normert studietid ved universiteter og høyskoler, FOR-2005-12-16-1574) määritelty nimelliseksi suoritusajaksi kolme vuotta. Kansallisen lainsäädännön tasolla ei ole säädetty tutkinnon enimmäissuoritusajasta. *Degree of doctor of Philosophiae (Dr. Philos.)* on puolestaan vaihtoehto perinteiselle PhD-tutkinnolle. Kyseessä on ohjaamaton tohtorintutkinto ja se suoritetaan itsenäisesti ilman muodollista yhteyttä yliopistoon. Tästä syystä tutkinnolla ei ole nimellistä suoritusaikaa. Norjassa tyypillinen tapa suorittaa tohtoriopintoja on työsuhte yliopistoon. Tämän lisäksi tohtoriopintoja voi suorittaa myös ulkoisella rahoituksella, kuten yliopiston ulkoisella työpaikalla tai rahoittamalla tutkintoa muulla tavoin.

Koska Norjassa yliopistotasoisilla määräyksillä on keskeinen asema tohtorikoulutuksen sääntelyjärjestelmässä ja määräyksiin määrätään monista asioista, joista säädetään kansallisesti muissa pohjoismaissa, tarkastellaan seuraavassa Norjan teknis-luonnontieteellisen yliopiston (Norwegian University of Science and Technology, NTNU) tohtorikoulutukseen liittyviä määräyksiä (Forskrift for gradene philosophiae doctor (ph.d.) og philosophiae doctor (ph.d.) i kunstnerisk utviklingsarbeid ved Norges teknisk–naturvitenskapelig universitet (NTNU), FOR-2018-12-05-1878).

Yliopisto- ja korkeakoululain tohtorikoulutusta koskeva kelpoisuussääntely jättää tosiasiallisesti hakukelpoisuuden määrittelyn yliopiston omien määräysten piiriin. NTNU:n määräysten mukaan valintakelpoinen on henkilö, jolla on viisivuotinen maisterintutkinto tai henkilö, jolla on sellaiset muut tiedekunnan hyväksymät opinnot, joiden tiedekunta katsoo muodostavan riittävän perustan valinnalle. Hakemusvaiheessa arvioidaan hakijan kyvykkyyttä. Kyvykkyyden arvioinnin ohella huomio on laajemmassa näkökulmassa arvioida hakijan edellytyksiä suorittaa tohtorikoulutusta. Hakemuksesta tulee ilmetä muun muassa tutkimuksen rahoitus, tutkimushankkeen sisältö, tavoitteet ja aikataulu sekä tarvittava tutkimusinfrastruktuuri sekä suunnitelma ja tarvittavat lupamenettelyt.

NTNU:n määräysten mukaan jokaisen tohtorikoulutettavan, ohjaajien ja tiedekunnan kesken tehdään toimijoiden oikeuksia ja velvollisuuksia määrittävä ohjaussopimus, jonka tavoitteena on muun ohessa varmistaa tohtorikoulutettavan osallistuminen tiedeyhteisön toimintaan ja mahdollistaa koulutuksen suorittaminen määräajassa. Ulkopuolisen tahon rahoittamien tohtorikoulutettavien osalta tehdään erillinen sopimus tohtorikoulutettavan, NTNU:n ja ulkopuolisen tahon välillä. Sopimuksin sovitaan myös tohtorikoulutettavan oikeudesta tiedekunnan tutkimusinfrastruktuuriin.

Asetustasoisien sääntelyn mukaisesti tohtorikoulutuksen nimellinen kesto on kolme vuotta. NTNU:n määräysten mukaan määräaika pidennetään pakollisten tehtävien ja laillisten keskeytysten vuoksi. Tällä tarkoitetaan työsuhteessa yliopistoon olevien työlainsäädännön mukaisia keskeytysmahdollisuuksia, kuten sairaus- tai vanhempainvapaita. Kun sopimusjakso päättyy, lakkaavat osapuolten oikeudet ja velvollisuudet tohtorisopimuksen mukaisesti. Tällöin tohtorikoulutettava voi menettää oikeuden akateemiseen ohjaukseen, opetukseen osallistumiseen ja tiedekunnan infrastruktuurin käyttöön.

Norjan yliopisto- ja korkeakoululain mukaan tohtorikoulutettavan opiskeluoikeus voidaan päättää, jos tohtorikoulutettava olennaisella tavalla laiminlyö tohtorisopimuksen mukaisia velvollisuuksiaan (§ 13-2). NTNU:n määräysten mukaan yliopisto voi päättää opiskelijan opiskelusopimuksen, jos opiskelija muun muassa laiminlyö velvollisuuttaan edistää tutkimustyötä ja tohtoriopintoja tai velvollisuuttaan esittää etenemisraportti. Lisäksi sopimus voidaan päättää vilppitilanteissa. Yliopisto- ja korkeakoululain perusteella opiskeluoikeus voidaan myös päättää, jos opiskelija syyllistyy tieteelliseen vilppiin (§ 13-2).

Yliopisto- ja korkeakoululaissa määrätään yleisellä tasolla opiskelijan seurannasta ja ohjauksesta (§ 11-3). NTNU:n määräyksissä on määrätty yksityiskohtaisesti ohjaajien kelpoisuudesta ja nimittämisestä, tohtorikoulutettavan oikeudesta saada ohjausta sekä ohjauksen sisällöstä. Ohjaajan tehtävänä on varmistaa tohtorikoulutettavan integroituminen tutkimusympäristöön, seurata ja arvioida työn edistymistä suhteessa aikatauluun, puuttua viivästyksiin sekä ohjata väitöskirjaprosessia ja antaa tutkimusetiikkaan liittyvää neuvontaa.

Tohtorikoulutettavalla on velvollisuus raportoida edistymisestään tiedekunnalle vuosittain. Raportointivelvoite kohdistuu myös ohjaajiin. Raportointivelvollisuutensa laiminlyövät ohjaajat voidaan vapauttaa ohjaustehtävistään ja tohtorikoulutettavien sopimus voidaan puolestaan päättää.

Ruotsi

Ruotsissa tohtorikoulutuksesta ja tohtorikoulutettavan asemasta säädetään korkeakoululaissa (Högskolelagen 1992:1434) ja korkeakouluasetuksessa (Högskoleförordning 1993:100, HF). Sääntely on yksityiskohtaista ja tohtorikoulutettavan asemasta säädetään Suomen lainsäädännöstä poiketen useissa nimenomaan tohtorikoulutettavia koskeissa säännöksissä. Lisäksi koulutuksen järjestäjä voi antaa tohtorikoulutuksesta omia normeja. Tohtorikoulutuksen laajuus on 240 opintopistettä (HF, Liite 2). Lainsäädäntöön ei sisälly enimmäisaikasääntelyä.

Tohtorikoulutukseen voidaan ottaa ainoastaan henkilö, jolla on tätä varten rahoitus (HF 7:34, 36). Korkeakouluasetuksen mukainen pääsääntö on, että korkeakoulu ottaa tohtorikoulutettavaksi henkilön, joka palkataan työsuhteeseen tohtorikoulutettavaksi. Työsuhteiset tohtorikoulutettavat työskentelevät lähtökohtaisesti kokopäiväisesti. Jos tohtorikoulutettava sitä pyytää, työsuhde voi olla osa-aikainen, vähintään 50 prosenttia työajasta. (HF 5:3 a). Työsuhteisen tohtorikoulutettavan

työtehtävänä on pääasiallisesti oma tohtorikoulutus. Lisäksi työsuhteessa oleva saa rajoitetusti työskennellä koulutuksen, tutkimuksen, taiteellisen tutkimuksen ja hallinnon tehtävissä. Tällaiset tehtävät saavat käsittää enintään 20 prosenttia työajasta (HF 5:2). Henkilö voi olla tohtorikoulutettavana yhteensä enintään kahdeksan vuotta. Yhteensä työsuhteen kesto ei kuitenkaan saa ylittää sitä aikaa, joka vastaa neljän vuoden täysipäiväistä tohtorikoulutusta. Ajasta vähennetään ne opiskelujaksot, jolloin henkilö ei ole ollut tohtorikoulutettavan työsuhteessa. Yhteensä työsuhteen kesto voi kuitenkin olla pidempi kuin edellä mainittu, jos tähän on erityisiä syitä, kuten sairausloma, luottamustehtävät, vanhempainvapaa tai vapautus palvelukseen kokonaisturvallisuuden tehtävissä (HF 5:7 §).

Tohtoriopintoja voi suorittaa myös muussa kuin työsuhteessa. Korkeakouluasetuksen mukaan korkeakoulu saa tohtorikoulutettavan työsuhteeseen palkattavien lisäksi ottaa myös ottaa hakijan, jolla on jokin muu opintojen rahoitus (HF 7:36). Ehtona on, että korkeakoulu arvioi hakijan rahoituksen olevan turvattu koko koulutuksen ajaksi. Lisäksi hakijan tulee voida käyttää koulutukseen riittävästi aikaa siten, että lisensiaatin tutkinto voidaan suorittaa neljän vuoden ja tohtorin tutkinto kahdeksan vuoden kuluessa (HF 7:36). Käytännössä tohtorikoulutuksessa voi olla opiskelijoita, jotka toimivat työsuhteessa tohtorikoulutettavina, tekevät tutkimustaan apurahalla tai rahoittavat tutkimuksensa muilla tavoin. Korkeakoulun velvollisuutena on joka tapauksessa arvioida, onko hakijan rahoitus riittävän turvattu. Kaikilla tohtorikoulutettavilla on oikeus saada ohjausta. Tämä oikeus ei ole riippuvainen hakijan rahoitustilasta tai työtökijästatuksesta. Lainsäädännössä on korostettu korkeakoulun ohjaukseen ja opiskelun laatuun liittyviä velvoitteita siten, että korkeakoulu voi ottaa koulutukseen vain niin monta tohtorikoulutettavaa kuin korkeakoulu pystyy turvaamaan ohjauksen ja hyväksyttävät opiskeluolosuhteet (HF 7:34). Lakitasolla on säädetty myös ohjaajien nimittämisestä ja vaihtamisesta (HF 6:28).

Jokaiselle tohtorikoulutettavalle tulee laatia yksilöllinen opintosuunnitelma. Opintosuunnitelma sisältää korkeakoulun ja tohtorikoulutettavan väliset sitoumukset ja koulutuksen aikataulun (HF 6:29). Esimerkiksi Tukholman yliopiston sisäisten määräysten mukaan tohtorikoulutettavan yksilöllisessä opintosuunnitelmassa tulee kuvata opintojen rahoitus, ohjaajat ja heidän vastuunjakonsa, ohjauksen muodot ja periaatteet, koulutuksen eteneminen suhteessa tutkintotavoitteisiin, tohtorikoulutukseen liittyvien toimintojen aikataulu sekä yliopistossa työskentelyyn liittyvien tehtävien laajuus ja sisältö.¹²

Tohtorikoulutettava ja hänen ohjaajansa neuvottelevat suunnitelman sisällöstä, mutta lainsäädäntö jättää korkeakoululle vastuun sen hyväksymisestä (HF 6:29). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että korkeakoulu voi päättää opintosuunnitelmasta, vaikka siihen liittyisi erimielisyyttä. Yksilöllistä opintosuunnitelmaa tulee seurata säännöllisesti ja korkeakoulu voi muuttaa sitä tarvittavissa määrin tohtorikoulutettavan ja ohjaajan neuvottelujen jälkeen.

Jos tohtorikoulutettava laiminlyö olennaisesti yksilöllisen opintosuunnitelmaan sisältyviä velvoitteitaan, rehtorin tulee päättää, että tohtorikoulutettavalla ei enää ole oikeutta ohjaukseen ja muihin koulutukseen liittyviin resursseihin. Tohtorikoulutettavaa ja hänen ohjaajaansa tai ohjaajiaan kuullaan ennen päätöksentekoa. Arvioinnissa tulee myös punnita, onko korkeakoulu täyttänyt omat sitoumuksensa yksilöllisen opintosuunnitelman mukaan. Resursseja ei saa vetää pois siltä ajalta, jolloin tohtorikoulutettava on palkattu tohtorikoulutettavaksi tai saa apurahaa (HF 6:30).

---

¹² Stockholms universitet: Regler för utbildning och examination på forskarnivå SU FV-0755-23 2023-09-14.

Rehtorin päätöksellä oikeus saada ohjausta ja oikeus korkeakoulun resursseihin voidaan palauttaa, jos tohtorikoulutettava pystyy osoittamaan, että hän voi täyttää jäljellä olevat sitoumuksensa yksilöllisen opintosuunnitelman mukaisesti (HF 6:31).

Tanska

Tanskassa tohtorikoulutettavan asemasta säädetään yliopistolain (Universitetsloven, jf. lovbekendtgørelse nr. 391 af 10. april 2024) lisäksi tohtorikoulusta koskevassa asetuksessa (BEK nr 1124 af 19/09/2025). Sääntely on varsin yksityiskohtaista. Lisäksi koulutuksen järjestäjä voi antaa omia normeja esimerkiksi tohtorikoulutuksen järjestämisestä ja ohjaukseen liittyvistä asioista (BEK § 25).

Tohtorikoulutuksen laajuus on 180 opintopistettä, ja se järjestetään normaalisti päätoimisena opiskeluna. Koulutuksen järjestäjän vahvistamien sääntöjen perusteella koulutus voidaan järjestää myös osa-aikaisena (BEK § 4). Käytännössä yliopistot ovat säännöissään määrittäneet päätoimisen opiskelun kestoksi tutkinnon laajuutta vastaavan kolme vuotta.¹³ Lainsäädäntötasolla ei ole säädetty enimmäiskestosta.

Tohtorikoulutukseen hakeutumiseen liittyy joustoa, sillä tohtorikoulutukseen voi hakeutua jo maisterivaiheessa (BEK § 5).

Koulutuksen järjestäjän on varmistettava, että tohtorikoulutettavalla on käytettävissään riittävät resurssit tohtorikoulutuksen suorittamiseksi hänen yksilöllisen koulutussuunnitelmansa mukaisesti (BEK § 8). Sääntely merkitsee sitä, että tohtorikoulutukseen tulee liittyä rahoitus.

Työehtosopimuksin on määritelty, että tohtorikoulutettavan työsuhde on kolmen vuoden pituinen työsuhde, eikä työsuhdetta jatketa kuin erityisistä syistä, kuten äitiysloman vuoksi. Työsuhteen kesto ei voi ylittää sitä ajanjaksoa, jonka henkilö on kirjoilla tohtorikoulutettavana. Työsuhteesta voi saada virkavapaata. Työehtosopimuksin on määritelty myös tohtorikoulutettavan työtuntien määrä.¹⁴ Tohtorikoulutettava voi työskennellä myös yliopiston ulkopuolella.

Tohtorikoulutettavalla on oikeus ohjaukseen. Asetustasolla säädetään ohjaajien nimittämisestä ja kelpoisuudesta (BEK § 8). Jokaisen tohtorikoulutettavan tulee laatia tutkimus- ja koulutussuunnitelma, jonka oppilaitos hyväksyy viimeistään 3 kuukauden kuluessa koulutuksen aloittamisesta (BEK § 9). Suunnitelman tulee sisältää vähintään aikataulu, sopimus ohjauksesta, suunnitelma tieteellisestä tutkimuksesta, suunnitelma tohtoriopinnoista, suunnitelma tieteellisiin aktiviteetteihin osallistumisesta, suunnitelma opetustoiminnasta, rahoitussuunnitelma ja mahdolliset sopimukset tekijänoikeuksista (BEK § 9).

Opiskelijan tutkimus- ja koulutussuunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti koulutuksen aikana ja tarkistetaan tarvittaessa. Arviointi perustuu pääohjaajan lausuntoon, joka keskusteltuaan tohtorikoulutettavan kanssa vahvistaa koulutuksen etenemisen suunnitelman mukaisesti tai esittää kirjallisesti tarvittavat muutokset. Arvioinnissa oppilaitoksen on otettava huomioon sairaus, äitiysloma ja muu hyväksytty poissaolo (BEK § 10). Jos koulutuksen järjestäjä arvioi, että tohtorikoulutettava ei noudata suunnitelmaa tarkistuksista huolimatta, hänelle annetaan kolme kuukautta aikaa korjata tilanne. Oppilaitos suorittaa uuden arvioinnin mahdollisimman pian kolmen kuukauden päätyttyä. Jos

---

¹³ Fælles regler og retningslinjer for ph.d.-uddannelse på Københavns Universitet, Vedtaget af LT 9. november 2023.

¹⁴ Cirkulære om overenskomst for akademikere i staten, CIR1H nr 9333 af 11/04/2025.

arviointi on tällöin kielteinen, kirjoilla olo päättyy, ja oppilaitos ilmoittaa tästä viipymättä mahdolliselle muulle työnantajalle (BEK § 10).

4.3. Yhteenveto

Ruotsin ja Tanskan korkeakoulujärjestelmissä tuetaan monitahoisesti yksilön tohtorikoulutusta erilaisilla toimilla, jotka liittyvät tohtorikoulutuksen rahoitusrakenteeseen, tohtorikoulutettavan ohjausjärjestelmään, yksilöllisiin opinto- ja koulutussuunnitelmiin tai koulutussopimuksiin, pääsyyn tutkimusinfrastruktuuriin, osallisuuteen tiedeyhteisön toimintaan sekä seuranta- ja puuttumismekanismeihin. Normitasoiset rakenteet kohdistuvat siten laaja-alaisesti taloudellisiin, ohjauksellisiin ja institutionaalisiin edellytyksiin.

Keskeisessä asemassa tohtorikoulutuksesta säättämisessä on tohtorikoulutettavan taloudellisten edellytysten turvaamiseen liittyvä sääntely. Rahoitussuunnitelma on keskeisessä asemassa. Ruotsissa tohtorikoulutukseen ottamisen edellytyksenä on koko koulutusajan kattava rahoitus, joka toteutuu pääsääntöisesti työsuhteena yliopistoon, mutta myös apuraha- ja muu ulkopuolinen rahoitus voidaan hyväksyä.

Ruotsissa ja Tanskassa on lainsäädäntötasolla säädetty oikeudesta ohjaukseen. Ohjaajien vastuista, velvollisuuksista sekä ohjauksen seurannasta säädetään yksityiskohtaisesti. Olennainen osa opintoja ovat yksilölliset opinto- tai koulutussuunnitelmat, joissa määritellään muun ohessa rahoitus, ohjaus, aikataulu, tutkimuksen sisältö ja resurssit. Tohtorikoulutettavalla on velvollisuus noudattaa suunnitelmia ja niitä seurataan säännöllisesti. Vastaavasti etenemisongelmiin reagoidaan.

Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa on määritelty lainsäädäntötasolla tohtorikoulutuksen laajuutta joko säättämällä tutkinnolle nimellinen suoritus aika (3–4 vuotta) tai säättämällä tutkinnon laajuudesta. Norjan, Ruotsin ja Tanskan lainsäädäntöön ei sisälly enimmäisaikasääntelyä, mutta korkeakoululainsäädäntöön sisältyy sääntelyä tohtorikoulutettavan työsuhteen kestosta.

Enimmäisaikasääntely on käytössä Espanjassa, Puolassa, Ranskassa ja Slovakiassa. Kaikissa näissä maissa enimmäisaikasääntely sisältää joko mahdollisuuden keskeyttää opinnot lakisääteisin perustein ja/tai mahdollisuuden saada opintoihin pidennystä lakisääteisin perustein.

Norjan, Ruotsin ja Tanskan korkeakoulujärjestelmissä on käytössä vaihtoehtoinen malli enimmäisaikasääntelylle. Ruotsissa opiskelija menettää oikeuden ohjaukseen ja resursseihin, jos hän ei noudata yksilöllistä opintosuunnitelmaa esimerkiksi laiminlyömällä opintojen etenemisen tai tutkimuksen tekemisen. Tanskassa opiskelijan kirjoilla olo päättyy, jos opiskelija ei noudata tutkimus- ja koulutussuunnitelmaa, jossa on määrätty esimerkiksi koulutuksen aikataulusta. Myös Norjassa on yliopistokohtaisissa määräyksissä määrätty vastaavan kaltaisesti. Olennaista on velvoitteiden olennainen laiminlyönti.

Tohtorikoulutettavan opiskeluoikeus ei ole etenkin Ruotsissa ja Tanskassa abstraktio, vaan se saa konkreettisia sisältöjä. Tohtorikoulutukseen liittyvä sääntely muodostaa systeemisen kokonaisuuden, jolla pyritään luomaan olosuhteet, jossa tohtorikoulutettava voi suorittaa opintoja ja tehdä väitöstutkimusta menestyksellisesti.

5. Jatko-opiskelu-oikeuden rajaamisen mahdollisuudet

Luvussa tarkastellaan yliopistojen mahdollisuuksia antaa omia määräyksiä ja rajata näillä määräyksillä jatkotutkinto-opiskelijan opiskelu-oikeutta. Erityisesti tarkastellaan yliopistojen mahdollisuutta rajata jatkotutkinto-opiskelijan mahdollisuutta edetä opinnoissaan passivoimalla opiskelijan opiskelu-oikeus.

5.1. Jatko-opiskelu-oikeuden rajaaminen yliopiston omin määräyksiin

Yliopiston omat määräykset

Yliopiston toiminnan ja hallinnon järjestämisestä määrätään yliopiston johtosäännössä ja muissa vastaavissa yliopiston sisäisissä määräyksissä (YOL 28 §). Koulutuksen järjestämisen osalta yliopiston keskeisin määräys on yliopistolain 41 §:n 1 momentin mukainen tutkintosääntö. Yliopistoissa on tosin irtaannuttu lainsäädännön tutkintosääntö-käsitteestä ja sen sijaan käytetään esimerkiksi opintojohtosäännön ja koulutusjohtosäännön käsitteitä, jotka kuvaavatkin paremmin kyseisen johtosäännön sisältöä. Tutkintosäännössä voidaan nimittäin antaa määräyksiä myös muun kuin tutkintokoulutuksen järjestämisestä¹⁵, kuten määräyksiä yliopistolain 7 §:n 3 momentin tarkoittamista erillisistä opinnoista, erikoistumiskoulutuksista tai avoimen opetuksesta.

Tosiasiallisesti jatkotutkintoa suorittavan oikeudelliseen asemaan vaikuttaa keskeisesti myös opetussuunnitelma, jonka sisällöstä ei säädetä lailla. Yliopisto voi siten tutkintosäännössään määrätä opetussuunnitelman sisällöstä. Opetussuunnitelman voidaan määritellä tarkoittavan opetuksen sisältöä ja menetelmiä koskevaksi määräajaksi toimivaltaisen tahon vahvistamaksi hallintopäätökseksi, johon liittyy omaleimaisia pysyvyyden, velvoittavuuden ja sitovuuden vaatimuksia.¹⁶

Käytännössä yliopistot voivat määrätä jatkotutkintokoulutuksen järjestämisestä laajasti omissa sisäisissä määräyksissään ja opetussuunnitelmissaan. Yliopistot eivät kuitenkaan voi omin määräyksiin luoda itselleen toimivaltaa julkisen vallan käyttöön.

Yliopistolaissa ei säädetä tyhjentävästi siitä, mitä määräyksiä yliopiston tutkintosääntö voi sisältää tai mistä toimintaan liittyvistä asioista yliopisto voi määrätä. Yliopiston jatkotutkintokoulutukseen liittyvien määräysten sisältöä rajaa se, että yliopistoa ei voi valtuuttaa antamaan oikeussääntöjä, jos sääntelyn asiallinen merkitys edellyttää, että asiasta säädetään lailla (PL 80 §:n 2 mom.). Lailla on säädettävä yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista sekä asioista, jotka perustuslain mukaan muutoin kuuluvat lain alaan.¹⁷ Opiskelu-oikeuden menettämiseen liittyvissä seikoissa on katsottu olevan kyse yksilön oikeusaseman perusteisiin liittyvästä sääntelystä, josta tulee säätää lainsäätäjän kautta.¹⁸ Yliopisto ei näin voi määrätä yksilön oikeuksiin ja velvollisuuksiin liittyvistä asioista kuin lainsäädäntöä täydentävästi. Tämä tarkoittaa sitä, että yliopisto ei voi tutkintosäännössään määrätä jatkotutkinto-

---

¹⁵ Mäenpää 2009, s. 233.

¹⁶ Kosonen 2023, s. 288.

¹⁷ HE 1/1998 vp, s. 131–132.

¹⁸ HE 49/2001 vp, s. 3-4; HE 12/2005 vp, s. 12; HE 243/2014 vp, s. 17.

opiskelijan opiskeluoikeuden menettämisestä vastaavalla tavoin kuin lailla säädetään perustutkinto-opiskelijoiden osalta.

Yliopistojen omiin määräyksiin kohdistuu valtiosääntöoikeudellisten reunaehtojen lisäksi yliopistolain asettamia vaatimuksia. Yliopistojen omat määräykset eivät saa olla ristiriidassa yliopistolainsäädännön kanssa. Luvussa 1 on kuvattu jatkotutkintokoulutukseen liittyvää sääntelyä. Seuraavassa tarkastellaan erityisesti jatkotutkintokoulutukseen tavoitteisiin, sisältöihin ja muotoihin liittyvää sääntelyä ja sen suhdetta yliopiston määräyksiin.

Tutkintoasetuksessa säädetään yleisellä tasolla jatkotutkintokoulutuksen tavoitteista. Jatkotutkintokoulutuksen suorittaneen tulee olla perehtynyt syvällisesti omaan tutkimusalaansa ja sen yhteiskunnalliseen merkitykseen; hankkinut valmiudet soveltaa itsenäisesti ja kriittisesti tieteellisen tutkimuksen menetelmiä ja luoda uutta tieteellistä tietoa; perehtynyt hyvin oman tutkimusalan kehitykseen, perusongelmiin ja tutkimusmenetelmiin; saavuttanut sellaisen yleisen tieteen teorian ja tutkimusalaansa liittyvien muiden tieteenalojen tuntemuksen, joka mahdollistaa niiden kehityksen seuraamisen; sekä saavuttanut riittävän viestintä- ja kielitaidon ja muut valmiudet toimia työelämässä laajoissa ja vaativissa asiantuntija- ja kehitystehtävissä ja kansainvälisessä yhteistyössä (tutkintoasetus 21 §).

Tutkintoasetukseen ei sisälly enää sääntelyä tohtorin ja lisensiaatin tutkinnon tavoitteista. Tohtorin tutkinnon suorittamista koskeva sääntely rajoittuu pääosin vaatimukseen suorittaa jatkokoulutuksen opinnot, osoittaa itsenäistä ja kriittistä ajattelua sekä laatia ja puolustaa väitöskirja tai antaa muut yliopiston määräämät julkiset opin- ja taidonnäytteet (tutkintoasetus 22 §). Viimeksi mainitulla huomioidaan taiteiden alan erityisluonne. Lainsäädännöllä ei säädetä tohtorintutkinnon laajuudesta, rakenteesta ja nimellisestä suorittamisajasta.

Myös väitöskirjaa koskeva sääntely on vähäistä. Lainsäädännössä ei aseteta vaatimuksia väitöskirjan laajuudelle, muodolle tai sisällölle, vaan nämä kysymykset jäävät yliopistojen ratkaistaviksi yliopistolain mukaisissa määräyksissä tai opetussuunnitelmassa yliopisto- tai tiedekuntatasolla.

Alempaa ja ylempää korkeakoulututkintoa koskevassa lainsäädännössä säädetään tutkintojen tavoitteista, laajuudesta, rakenteesta ja suorittamisajasta, kun taas jatkotutkintokoulutuksen osalta vastaavaa sääntelyä ei ole. Jatkotutkintokoulutusta koskeva sääntely poikkeaa näin selvästi perustutkintokoulutusta koskevasta sääntelystä ja on niukkaa.

Yliopistoille jää tosiasiallisesti laaja liikkumatila määrätä jatkotutkintokoulutuksen järjestämisestä ja opiskeluoikeuden aineellisesta sisällöstä omin määräyksin. Yliopisto voi siten päättää jatkokoulutustutkintojen laajuuksista, sisällöistä ja rakenteista. Yliopisto voi päättää väitöskirjojen laajuudesta, sisällöllisistä vaatimuksista, muodoista ja toteuttamistavoista. Käytännössä tämä tarkoittaa, että yliopistojen välillä ja yliopistojen sisällä tohtoritutkintojen ja väitöskirjojen tavoitteet ja laajuudet voivat vaihdella. Tämän julkaisun kanssa rinnakkain julkaistavan toisen edistymisraportin luvussa 3 on kuvattu eri yliopistojen välinen merkittävä vaihtelu näiden seikkojen osalta. Yliopisto voi myös itse määrätä ohjauksen sisällöistä ja muodoista sekä ohjaajien valinnasta ja kelpoisuudesta.

Huomioitavaa on myös, että vaikka laissa säädetään tietyiltä osin jatkotutkintokoulutuksen järjestämisestä, nämä säännökset asettavat yliopistojen omille normeille tyypillisesti vain väljiä reunaehtoja. Yliopistojen omien määräysten tulee esimerkiksi mahdollistaa se, että jatkotutkinto-opiskelija voi saavuttaa lainsäädännössä jatkotutkintokoulutukselle asetetut yleiset tavoitteet. Koska nämä tavoitteet on kuitenkin tutkintoasetuksessa säädetty yleisluontoisesti, eivät asetustasoiset vaatimukset käytännössä merkittävästi rajoita yliopistojen omien määräysten ja opetussuunnitelmien sisältöä.

Säntelyn niukkuus on yliopistoautonomian kannalta perusteltua, ja yliopistojen jatkotutkintokoulutusta koskevan lainsäädännöllisen autonomian voidaan katsoa olevan laaja. Toisaalta tällainen säntelyratkaisu mahdollistaa merkittävät erot yliopistojen välillä ja niiden sisällä. Tutkintojen vertailtavuuden ja opiskelijoiden aseman näkökulmasta säntelyratkaisua ei voida pitää yksiselitteisen ongelmattomana.

Yliopistojen passiivirekisterimääräykset

Useissa suomalaisissa yliopistoissa on käytössä niin sanottu passiivirekisterimalli. Passiivirekisteritoimet perustuvat näissä yliopistoissa yliopistolain 41 §:n 1 momentin mukaisiin tutkintosääntömääräyksiin. Passiivirekisteri on käytössä seuraavan taulukon mukaisesti. Taulukon tiedot on kerätty yliopistojen syksyllä 2025 toimittamista jatkotutkintokoulutusta koskevista aineistoista.

Taulukko 2. Passiivirekisteri Suomen yliopistoissa

Yliopisto	Passiivirekisteri käytössä
Aalto-yliopisto	Ei
Helsingin yliopisto	Ei
Itä-Suomen yliopisto	Ei
Jyväskylän yliopisto	Kyllä
Lapin yliopisto	Ei
LUT-yliopisto	Ei
Oulun yliopisto	Kyllä
Tampereen yliopisto	Ei*
Turun yliopisto	Kyllä
Vaasan yliopisto	Kyllä
Åbo Akademi	Kyllä
Hanken / Svenska handelshögskolan	Ei
Taideyliopisto	Ei

*Tampereen yliopistossa käytössä muista yliopistoista poikkeava malli.

Passiivirekisteri on käytössä Jyväskylän yliopistossa, Oulun yliopistossa, Turun yliopistossa, Vaasan yliopistossa sekä Åbo Akademiassa. Passiivirekisteri ei ole käytössä Aalto-yliopistossa, Helsingin yliopistossa, Itä-Suomen yliopistossa, Lapin yliopistossa, LUT-yliopistossa, Hankenissa (Svenska handelshögskolan) eikä Taideyliopistossa.

Tampereen yliopistossa ei ole käytössä passiivirekisteriä, vaan muista yliopistoista poikkeava ratkaisu, jossa jatkotutkinto-opiskelija voidaan siirtää yleiseen tohtoriohjelmaan, jos hän ei edistä väitöskirjaa tai muita opintojaan taikka ei toistuvista huomautuksista huolimatta noudata ohjausta. Yleiseen tohtoriohjelmaan siirretty jatkotutkinto-opiskelija voi edelleen suorittaa opintoja ja tehdä tutkimusta, mutta hän ei saa ohjausta, hänen etenemistään ei seurata, eikä hän voi valmistua tai jättää tutkimustaan tarkastukseen.¹⁹

Passiivirekisterillä on merkittäviä oikeusvaikutuksia. Esimerkiksi Turun yliopiston opintojohtosäännön²⁰ passiivirekisterimääräysten mukaan passiivirekisteriin päätyneet opiskelijat ei voi olla yliopistossa kirjoilla poissa- tai läsnäolevana. Passiivisesta opiskeluoikeudesta seuraa se, että opiskelijalla ei ole oikeutta opiskella, saada ohjausta tai käyttää yliopiston infrastruktuuria, kuten tietojärjestelmiä. Opiskeluoikeus passivoidaan, jos tutkinnon suorittaminen ei ole edennyt. Aktiivisena pysyäkseen väitöskirjatutkijan tulee vuosittain ilmoittautua ja palauttaa seurantaraportti. Ohjaajan tulee puolestaan ilmaista puoltava kantansa oikeuden aktiivisena säilymiselle. Lisäksi passiivirekisteriin voidaan siirtää tammikuusta 2027 alkaen jatkotutkinto-opiskelija, joka on ilmoittautunut kolme lukukautta peräkkäin poissaolevaksi ilman hyväksyttävää syytä. Passiivinen opiskeluoikeus voidaan aktivoida, jos opiskelija esittää kaikkien ohjaajien hyväksymän ohjaussuunnitelman, jatko-opintosuunnitelman ja ohjaajien hyväksymän ja päivitetyn tutkimussuunnitelman, josta ilmenee, mitä työssä tähän mennessä on tehty ja miten työtä aiotaan tästä eteenpäin jatkaa. Lisäksi suunnitelmassa tulee olla kuvattuna aikataulu työn suunnitellusta valmistumisesta.

Passiivirekisteri on käytössä monessa yliopistoissa, mikä osoittanee, että sitä voidaan pitää toimivana ratkaisuna opiskeluoikeuden rajaamisessa. Myös tutkijaryhmän yliopistoille suuntaamassa kyselyssä (ks. luku 3.1.) passiivirekisteri nousi esille ratkaisuna jatkotutkinto-opiskelijoiden opiskeluoikeutta koskeviin kysymyksiin.

Passiivirekisteristä lailla säätäminen

Oikeudellisessa arvioinnissa passiivirekisteriin siirtämistä on pidetty tosiasiallisena hallintotoimintana, eikä sen ole katsottu tarkoittavan opiskeluoikeuden menettämistä. Tuomioistuinkäytännössä passiivirekisteriin siirtämistä ei ole pidetty hallintoasian käsittelyn päättävänä päätöksenä, joka loisi yksilölle oikeuksia tai velvollisuuksia, eikä siihen siten ole liitetty muutoksenhakukelpoisen hallintopäätöksen oikeusvaikutuksia. Hallinto-oikeuskäytännössä on katsottu, että passiivirekisteritoimissa ei tule suoraan sovellettavaksi myöskään perustuslain 21 §:ssä säädetty menettelylliset perusoikeudet eli yliopiston ei tarvitse kuulla opiskelijaa tai perustella päätöstään myöskään perustuslain nojalla.²¹ Siten pelkän rekisteritoimen suorittaminen ei edellytä asiassa sovellettavaksi hallintolain (434/2003, HL) mukaisia hallintoasian käsittelyyn liittyviä

---

¹⁹ Tampereen yliopisto, Yleinen tohtoriohjelma, Opiskelijan opas, <https://opiskelijanopas.tuni.fi/fi/tampereen-yliopisto/jatko-opinnot/jatko-opintojen-suunnittelu/yleinen-tohtoriohjelma> (viitattu 25.2.2026); Tampereen yliopiston tutkintosääntö 15.4.2024.

²⁰ Turun yliopiston opintojohtosääntö 16.3.2018 (dnro 381/001/2017).

²¹ Turun HaO 22.2.2013 t. 13/0131/2, Vaasan HaO 15.12.2025 t. 1063/2025.

menettelysäännöksiä. Yliopiston ei siten tarvitse esimerkiksi kuulla (HL 34 §) opiskelijaa tai perustella (HL 45 §) rekisteritoimea.

Passiivirekisterikäytäntöihin liittyy merkittävä kysymys yksilön oikeusturvasta. Jos kyseessä on pelkkä rekisteritoimi, johon ei liity muutoksenhakukelpoista päätöstä, opiskelijalla ei ole käytössään yliopistolain mukaisia oikeusturvakeinoja eli mahdollisuutta oikaisumenettelyyn ja/tai valitusmahdollisuutta. Opiskelija voi nostaa esille rekisterimerkintään liittyvät virheet hallintolain (434/2003) mukaisina asia- tai kirjoitusvirheinä (HL 50–51 §). Lisäksi opiskelija voi vaatia, että rekisterinpitäjä oikaisee häntä koskevat epätarkat tai virheelliset henkilötiedot EU:n yleisen tietosuojasetuksen (EU 2016/679) 16 artiklan perusteella. Näissä menettelyissä ei kuitenkaan arvioida passiivirekisteriin siirtämisen aineellisia edellytyksiä, vaan ainoastaan rekisterimerkinnän teknistä tai tiedollista oikeellisuutta. Ne eivät siten vastaa hallintolain tarkoittamaa oikaisumenettelyä eivätkä turvaa opiskelijan oikeutta saattaa opiskeluoikeuteen kohdistuva harkintavallan käyttöä sisältävä rajoitustoimi riippumattoman arvioinnin kohteeksi.

Yliopistojen passiivirekisterikäytänteiden mukaisesti passiivirekisteriin merkitseminen estää opiskelijaa käyttämästä opiskeluoikeuttaan, sillä passiivirekisteriin siirretty opiskelija ei voi osallistua opetukseen, saada ohjausta tai muutoin edistää opintojaan. Käytännössä oikeusvaikutukset ovat siten lähes vastaavat kuin perustutkinto-opiskelijan opiskeluoikeuden menettämisen oikeusvaikutukset. Opiskeluoikeuden palauttaminen passiivirekisteristä edellyttää opiskelijalta asianosaisaloitteisia toimia ja yliopiston asettamien ehtojen täyttymistä, eikä tapahdu automaattisesti esimerkiksi ilmoittautumalla läsnä olevaksi. Passiivirekisteriin liittyy siten samankaltaisuutta yliopistolain perustutkinto-opiskelijoiden opiskeluoikeuden menettämissääntelyyn.

Tyypillisesti passiivirekisteritoimien kohteena on nimenomaisesti jatkotutkinto-opiskelijat, joihin ei sovelleta yliopistolain tutkinnon suorittamisaikasäännöksiä ja opiskeluoikeuden menettämissäännöksiä. Tämä osoittaa omalta osaltaan, että passiivirekisterikäytäntöjen tavoitteena on ratkaista jatkotutkinto-opiskelijoiden opiskeluoikeuteen liittyvää lainsäädännöllistä aukkoa.

Passiivirekisterin merkittävien oikeusvaikutusten vuoksi sääntely lähestyy yliopistolain mukaista opiskeluoikeuden menettämissääntelyä. Yliopistolain mukainen tutkintoaikoihin ja opiskeluoikeuden menettämiseen liittyvä sääntely on katsottu kuuluvan lainalaan²², ja siihen liittyy menettelyllisiä oikeuksia ja mahdollisuus saattaa päätös riippumattoman toimielimen arvioitavaksi oikaisumenettelyssä (YOL 82 §:n 2 mom.). Edellä kuvatuista syistä olisi perusteltua tarkastella passiivirekisteristä lailla säätämistä.

Passiivirekisteriä koskeva sääntely voisi perustua väljään valtuutussääntökyseen, jonka mukaan yliopisto voisi antaa määräyksiä opiskeluoikeuden merkitsemisestä passiiviseksi sekä sen oikeusvaikutuksista ja palauttamisesta.

Passiivirekisteristä voitaisiin säätää myös täsmällisemmin ja tarkkarajaisemmin. Tällöin laissa voitaisiin säätää, että yliopisto voisi merkitä opiskelijan opiskeluoikeuden passiiviseksi, jos opiskelija ei olisi edistänyt tutkintonsa suorittamista tai jatkotutkintokoulutukseen kuuluvia opintojaan yliopiston hyväksymän seurannan perusteella eikä olisi täyttänyt opiskelijalle asetettuja velvoitteita. Lisäksi voitaisiin säätää, että opiskeluoikeutta ei kuitenkaan saisi merkitä passiiviseksi, jos etenemättömyys tai poissaolo johtuu sairaudesta tai vammasta, vanhempainvapaasta, lapsen hoitamiseksi myönnetystä

---

²² HE 12/2005 vp, 12; HE 243/2014 vp, 17.

vapaasta taikka asevelvollisuuslain (1438/2007), siviilipalveluslain (1446/2007) tai naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain (194/1995) mukaisen palveluksen suorittamisesta.

Lisäksi laissa voitaisiin säätää passiivisen opiskeluoikeuden oikeusvaikutuksista sekä opiskeluoikeuden palauttamisen edellytyksistä. Passiiviseksi merkitty opiskeluoikeus ei oikeuttaisi opiskelijaa osallistumaan opetukseen, saamaan opintojen tai tutkimustyön ohjausta eikä käyttämään yliopiston tietojärjestelmiä siten kuin yliopiston määräyksissä tarkemmin säädetään. Opiskeluoikeus olisi palautettava aktiiviseksi opiskelijan hakemuksesta, jos opiskelija osoittaa, että passiiviseksi merkitsemiseen johtaneet syyt ovat poistuneet ja että hänellä on edellytykset jatkaa opintojaan hyväksytyin opinto- tai tutkimussuunnitelman mukaisesti.

5.2. Jatko-opiskeluoikeuden rajaaminen yliopistolailla

Perustutkinto-opiskelijoiden opiskeluoikeuden rajaaminen voimassa olevassa yliopistolaisissa

Opiskeluoikeuden ajallinen rajoittaminen läpileikkaa suomalaista koulutuskenttää lukuun ottamatta jatkotutkintokoulutusta. Yliopistolakiin (645/1997) lisättiin vuonna 2005 (556/2005) alempiin ja ylempiin korkeakoulututkintoihin eli yliopistojen perustutkintoihin liittyvät tutkintojen suorittamisaikaa ja opiskeluoikeuden menettämistä koskevat säännökset. Sääntelyn tavoitteena oli *”lyhentää yliopistotutkintoon johtavien opintojen suorittamisaikaa ja siten turvata korkeasti koulutetun työvoiman saatavuus väestön ikärakenteen muuttuessa.”*²³ Tämän jälkeen ainoastaan opiskeluoikeus jatkotutkintokoulutukseen on ollut rajaamaton.

Tutkintojen suorittamisaikasääntelyä ja siihen sisältyvää opiskeluoikeuden menettämissääntelyä ei ole säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella. Perustuslakivaliokunta ei siten ole tarkastellut sääntelyn yhteyttä ja hyväksyttävyyttä suhteessa sivistyksellisiin perusoikeuksiin. Hallituksen esityksissä on sitä vastoin katsottu, että perustuslain korkeakoulutukseen liittyvät sivistykselliset perusoikeudet eivät estä perusteltujen ajallisten rajoitusten asettamista korkeakouluopiskelijoiden opiskeluoikeudelle.²⁴ Tämä tarkoittanee sitä, että myös jatkotutkinto-opiskelijoiden opiskeluoikeutta voitaisiin rajoittaa ajallisesti rajoittaa ilman, että kyseessä olisi oikeutta korkeakoulutukseen turvaavan perustuslain 16 §:n 2 momentin tai tieteen ja ylimmän opetuksen vapautta koskevan perustuslain 16 §:n 3 momentin loukkaus.

Voimassa olevan yliopistolain perustutkinto-opiskelijoiden ajalliseen opiskeluoikeuteen kohdistuva sääntelyjärjestelmä muodostuu seuraavista osista:

- tutkinnon tavoitteellisesta suorittamisajasta (YOL 40 §)
- tutkinnon suorittamisajasta (YOL 41 §:n 2–4 mom.)
- opiskeluoikeuteen myönnettävästä lisäajasta (YOL 42 §)
- opiskeluoikeuden menettämisestä (YOL 43 §:n 1 mom.)
- opiskeluoikeuden menettämisen oikaisumenettely (YOL 82 §:n 2 mom.)

²³ HE 12/2005 vp, s. 7.

²⁴ HE 12/2005 vp, s. 14; HE 243/2014 vp, s. 16–17.

Tavoitteellinen suorittamisaika

Yliopistolaissa opiskeluoikeuden kesto on sidottu suoritettavien alempien ja ylempien korkeakoulututkintojen laajuuteen (YOL 40 §:n 1–2 mom.). Alempien ja ylempien korkeakoulututkintojen laajuudet on puolestaan määritelty tutkintoasetuksessa (8 §, 13 §). 180 opintopisteen laajuisen alemman korkeakoulututkinnon tavoitteellinen suoritusajaksi on 3 lukuvuotta ja 120 opintopisteen laajuisen ylempien korkeakoulututkinnon tavoitteellinen suoritusajaksi on 2 lukuvuotta (YOL 40 §:n 1–2 mom.). Vuotuinen opiskelutahti on siten 60 opintopistettä. Laajempien tutkintojen tavoitteelliset suoritusajat ovat vastaavassa suhteessa pidempiä.

Yliopistolla on velvoite järjestää opetus ja opintojen ohjaus siten, että tutkinnot on mahdollista suorittaa päätoimisesti opiskellen säädettyssä ajassa (YOL 40 §:n 3 mom.). Kyseisen säännöksen esitöissä puolestaan todetaan, että tavoitteelliset suoritusajat ovat velvoite myös opiskelijalle ja opiskelijan tulisi puolestaan suunnitella ja pyrkiä toteuttamaan opintonsa siten, että tutkinto tulee suoritetuksi tavoiteajassa.²⁵ Siten yliopistolain mukaiset tavoitteelliset suoritusajat luovat velvoitteita sekä yliopistolle että opiskelijalle.

Tutkinnon suorittamisaika

Yliopistolaissa säädetään tavoitteellisen tutkintoajan lisäksi tutkinnon suorittamisajasta. Alempaa ja ylempää korkeakoulututkintoa suorittavan opiskelijan ei tarvitse saada tutkintoa suoritettua tavoitteellisessa suorittamisajassa. Tutkinnon suorittamisajasta säädetään yliopistolaissa seuraavasti (YOL 41 §:n 2–3 mom.):

Sekä alempaa että ylempää korkeakoulututkintoa opiskelemaan otetulla opiskelijalla on oikeus suorittaa tutkinnot viimeistään kahta vuotta niiden yhteenlaskettua 40 §:n mukaista tavoitteellista suorittamisaikaa pitemmässä ajassa. Pelkästään alempaa korkeakoulututkintoa opiskelemaan otetulla opiskelijalla on oikeus suorittaa tutkinto viimeistään yhtä vuotta sen tavoitteellista suorittamisaikaa pitemmässä ajassa. Pelkästään ylempää korkeakoulututkintoa opiskelemaan otetulla opiskelijalla on oikeus suorittaa tutkinto viimeistään kahta vuotta sen tavoitteellista suorittamisaikaa pitemmässä ajassa.

Tutkinnon suorittamisaikaan ei lasketa poissaoloa, joka johtuu asevelvollisuuslain, siviilipalveluslain tai naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lain mukaisen palvelun suorittamisesta taikka lapsen syntymän tai adoption yhteydessä pidettävästä vapaasta. Tutkinnon suorittamisaikaan ei lasketa myöskään muuta enintään kahden lukukauden pituista poissaoloa, jonka ajaksi opiskelija on ilmoittautunut poissa olevaksi 39 §:n mukaisesti.

Sääntelyyn sisältyy pidennystä ja poissaoloa koskevia säännöksiä. Sääntelyyn on ensinnäkin yllä kuvatulla tavalla sisäänrakennettu automaattinen pidennys, joka antaa kaikille mahdollisuuden suorittaa tutkinto tavoiteaikaa pidempään suhteessa tutkinnon laajuuteen.

Toiseksi sääntely sisältää lakisääteisiin syihin perustuvan poissaolon. Nämä perusteet on yksilöity laissa, ja ne liittyvät yhdenvertaisuuden toteutumiseen. Sääntelyssä on siten huomioitu sellaiset sukupuolisidonnaiset tilanteet, jotka voivat vaikuttaa opintojen kesto. Tällaisiksi tilanteiksi on

---

²⁵ HE 12/2005 vp, s. 12.

katsottu vanhempainvapaat, asevelvollisuuden tai sitä vastaavan palveluksen suorittaminen sekä lapsen syntymään ja adoptioon liittyvät vapaat. Sääntely turvaa sen, etteivät opiskelijat asetu kohtuuttoman eriarvoiseen asemaan sukupuolensa tai siihen liittyvien velvoitteiden tai elämäntilanteiden vuoksi.²⁶

Kolmanneksi sääntely mahdollistaa poissaolon myös muista syistä siten, että opiskelijalla on oikeus olla poissa yhteensä kaksi lukuvuotta ilman, että tätä aikaa luetaan tutkinnon suorittamisaikaan. Tämä mahdollistaa opintojen keskeyttämisen esimerkiksi työssäkäynnin vuoksi.²⁷

Sääntely mahdollistaa varsin pitkän tutkinnon suorittamisajan. Käytännössä esimerkiksi alempaa ja ylempää korkeakoulututkintoa suorittavan opiskelijan tutkinnon suorittamisaika päättyy seitsemän vuoden kuluttua tutkinnon suorittamisen alkamisesta tai yhdeksän vuoden kohdalla, jos hän on ilmoittautunut jossain vaiheessa opintojaan poissaolevaksi kahden vuoden enimmäisajaksi.

Opiskeluoikeuteen myönnettävä lisäaika

Yliopistolain mukaan opiskelijalla on mahdollisuus saada tutkinnon suorittamisajan jälkeen lisäaikaa tutkinnon suorittamiseen laissa säädettyjen edellytysten täytyessä. Yliopistolain 42 §:n mukaan

Yliopisto myöntää hakemuksesta opiskelijalle, joka ei ole suorittanut opintojaan 41 §:ssä säädettyssä ajassa, lisäaikaa opintojen loppuun saattamiseksi, jos opiskelija esittää tavoitteellisen ja toteuttamiskelpoisen suunnitelman opintojen saattamiseksi loppuun. Suunnitelmassa opiskelijan tulee yksilöidä suoritettavat opinnot ja aikataulu tutkinnon loppuun saattamiselle.

Opiskeluoikeutta jatketaan, jos opiskelijalla huomioon ottaen hänen voimassa olevien ja puuttuvien opintosuoritustensa määrä ja laajuus sekä aikaisemmat päätökset lisäajan myöntämisestä, on mahdollisuus saattaa opintonsa loppuun kohtuullisessa ajassa. Yliopiston tulee lisäaikaa myöntäessään ottaa huomioon opiskelijan elämäntilanne.

Yliopistolaissa säädetään nimenomaisesti, että opiskeluoikeuden lisäajan myöntäminen tapahtuu hakemuksesta. Siten opiskeluoikeuden lisäaikamenettely on asianosaisaloitteinen hallintoasia. Opiskelijalle voidaan myöntää hänen hakemuksestaan lisäaikaa tutkinnon tavoitteellisen suorittamisajan päätyttyä tiettyjen ehtojen täytyessä. Lisäajan myöntämisen ehtona on se, että opiskelija esittää suunnitelman opintojen loppuun saattamisesta. Lailla säädetään suunnitelman sisällöllisistä vaatimuksista. Suunnitelman tulee olla tavoitteellinen ja toteuttamiskelpoinen ja siinä on yksilöitävä suoritettavat opinnot ja aikataulu niiden suorittamiselle.

Opiskelijan opiskeluoikeutta jatketaan, jos opiskelijalla on mahdollisuus saattaa opintonsa loppuun kohtuullisessa ajassa. Mahdollisuutta saattaa opinnot loppuun kohtuullisessa ajassa arvioidaan suhteessa opiskelijan olemassa olevien ja puuttuvien opintosuoritusten määrään ja laajuuteen sekä aikaisempiin päätöksiin lisäajan myöntämisestä. Yliopiston tulee lisäaikaa myöntäessä huomioida opiskelijan elämäntilannetekijöitä, joita ovat sairaus tai vaikea elämäntilanne, yhteiskunnallinen osallistuminen, kansainväliseen opiskelija- tai harjoittelijavaihtoon osallistuminen taikka huippu-

---

²⁶ HE 243/2014 vp, s. 17.

²⁷ HE 12/2005 vp, s. 7–8.

urheiluun valmentautuminen.²⁸ Tuomioistuinkäytännössä kaikkia opiskelijan elämäntilanteita ei ole katsottu perusteeksi myöntää lisääikää.²⁹

Kyseinen säännös jättää yliopistoille harkintavaltaa ja korostaa tapauskohtaista päätöksentekoa. Se myös jättää yliopiston tulkittavaksi, mitä tarkoittaa kohtuullinen aika valmistua ja toteuttamiskelpoinen suunnitelma. Sääntely on tehty tarkoituksellisen väljäksi, koska lainsäädäntövaiheessa katsottiin, ettei laissa ole mahdollista määritellä yksiselitteisesti edellytyksiä, joilla lisääikää voidaan myöntää.³⁰

Opiskeluoikeuden menettäminen

Yliopistolain 43 §:n 1 momentissa säädetään seuraavasti siitä, että opiskelija menettää opiskeluoikeutensa, jos hän ei ole suorittanut opintojaan tavoitteellisessa ajassa, lisäajassa tai jos opiskelijalle ei ole myönnetty lisääikää opintojen loppuun saattamiseen:

Opiskelija, joka ei ole -- suorittanut opintojaan 41 §:ssä säädettyssä ajassa tai 42 §:n mukaisessa lisäajassa, samoin kuin opiskelija, jolle ei ole myönnetty lisääikää opintojen loppuun saattamiseen, menettää opiskeluoikeutensa. Jos tällainen opiskelija haluaa myöhemmin aloittaa opintonsa tai jatkaa niitä, hänen on haettava yliopistolta oikeutta päästä uudelleen opiskelijaksi. Hakemus voidaan tehdä osallistumatta 36 §:ssä tarkoitettuun opiskelijavalintaan.

Sääntely merkitsee sitä, että opiskelija voi menettää opiskeluoikeutensa. Tällöinkin menetetty opiskeluoikeus voidaan kuitenkin palauttaa opiskelijan hakemuksesta ilman, että opiskelija osallistuu opiskelijavalintaan. Palauttamisessa on kyse vastaavalla tavoin asianosaisaloitteisesta hallintoasiasta kuin lisäajan myöntäminen. Huomioitavaa on, että laissa tai siihen liittyvässä hallituksen esityksessä ei ole kuvattu opiskeluoikeuden palauttamisen perusteita. Asian jättäminen yliopistojen omiin määräyksiin mahdollistaa hyvin erilaiset palauttamisen perusteet. Voidaan kuitenkin pitää perusteltuna, että palauttamista arvioidaan samoin edellytyksin kuin lisäajan myöntämistä.³¹

Edellä kuvattu joustava ja laajaa harkintavaltaa sisältävä sääntely herättää lopulta kysymyksen siitä, missä määrin kansalliseen oikeusjärjestykseen sisältyy absoluuttinen opiskeluoikeutta ajallisesti rajaava malli. Sääntelyn tavoitteena oli lyhentää opiskeluaikoja. Lain esitöissä kuitenkin korostuu se, että tavoitteena ei ollut luoda jyrkkää ja joustamatonta mallia. Tavoitteena ei ollut myöskään estää osaaikaisesta opiskelusta ja työssäkäyntiä.³² Seuraava sivistysvaliokunnan mietintöön sisältyvä muotoilu tuo esille voimassa olevan lainsäädännön luonnetta: *"Valiokunnan mielestä hallituksen esityksessä ei ole kyse tiukasta opintoaikojen rajauksesta määrävuosiin, vaan opiskelijan ohjaamisesta tehokkaamman opintojen seurannan sekä henkilökohtaisen opintosuunnitelman laatimisen avulla."*³³

Vaikka sääntely on väljää ja mahdollistaa hyvin pitkät opiskeluaajat, ei kyseessä ole ainoastaan signaaliarvoinen sääntely. Tämän osoittaa se, että kaikki opiskelijat eivät ole saaneet lisääikää

---

²⁸ HE 12/2005 vp, s. 13.

²⁹ Esim. Hämeenlinnan HaO 24.9.2020 t. 20/0984/1 ja Helsingin HaO 6.6.2019 t. 19/0430/2.

³⁰ HE 12/2005 vp.

³¹ Hämeenlinnan HaO 21.10.2008 t. 08/0630/3.

³² HE 12/2005 vp, s. 7–8.

³³ SiVM 4/2005 vp, s. 2.

opintoihinsa ja tuomioistuinkäytäntö on vahvistanut sen, että opiskelija voi menettää sääntelyn perusteella opiskeluoikeuden.³⁴

Opiskelijan menettelylliset oikeudet ja oikeusturvan toteutuminen

Opiskelija menettää opiskeluoikeutensa edellä kuvatusti yliopistolain 43 §:n mukaan jos, hän

- ei suorita tutkintoa tutkinnon suorittamisajassa tai
- ei suorita tutkintoa saamansa lisäajan kuluessa tai
- ei hae lisäaikaa tai lisäaikaa ei myönnetä hänelle.

Kielteinen lisäaikapäätös on oikeusvaikutuksiltaan tosiasiallisesti opiskeluoikeuden menettämispäätös.³⁵ Jos opiskelija puolestaan ei hae lisäaikaa, toteuttanevat yliopistot opiskeluoikeuden menettämisen viranomaisaloitteisesti rekisteritoimena. Asiasta ei ole kuitenkaan olemassa selvitystä, jonka perusteella voisi kuvata eri yliopistojen toimintatapoja. Selvää on kuitenkin se, että tällaisessakin tilanteessa opiskelijalla on oikeus saada päätös aina, jos opiskelija hakee opiskeluoikeuden palauttamista.

Silloin kun yliopisto tekee kielteisen päätöksen lisäajasta tai palauttamisesta, tulee yliopiston noudattaa hallintolain hallintoasian käsittelyyn liittyviä menettelysäännöksiä, joista keskeisiä ovat kuulemisvelvollisuus- ja perusteluvollisuus.

Yliopistolain 82 §:n 2 momentin mukaan opiskelija saa vaatia yliopiston määräämältä toimielimeltä oikaisua opiskeluoikeuden menettämistä koskevaan päätökseen 14 päivän kuluessa siten kuin hallintolaissa säädetään. Opiskelijalla on siten mahdollisuus vaatia oikaisua opiskeluoikeuden menettämistä koskevaan päätökseen. Käytännössä tämä tarkoittaa oikeutta vaatia oikaisua lisäaikapäätökseen ja oikeutta vaatia oikaisua palauttamispäätökseen.³⁶

Jatkotutkinto-opiskelijan opiskeluoikeuden rajaamisesta säättäminen yliopistolaissa

Yliopistolaissa jatkotutkinto-opiskelijan rajoittamattoman opiskeluoikeuden rajaaminen voidaan toteuttaa usealla eri tavalla. Voimassa olevan yliopistolain perustutkinto-opiskelijoita koskevan sääntelyn laajentaminen koskemaan jatkotutkinto-opiskelijoita merkitsisi käytännössä voimassa olevan yliopistolain muokkaamista vastaamaan jatkotutkintokoulutuksen erityispiirteitä.

Yliopistolain tutkinnon tavoitteellista suorittamisaikaa (YOL 40 §), tutkinnon suorittamisaikaa (YOL 41 §:n 2–4 mom.), opiskeluoikeuden lisäaikaa (YOL 42 §) ja opiskeluoikeuden menettämistä (YOL 43 §:n 1 mom.) koskevat säännökset muodostavat systemisen kokonaisuuden, jonka muuttaminen vastaamaan jatkotutkintokoulutusta koskeviin sääntelytarpeisiin edellyttää muutoksia kyseisiin säännöksiin. Alempia ja ylempiä korkeakoulututkintoja koskevan opiskeluoikeussääntelyn soveltamisalan laajentamiseen koskemaan jatkotutkintokoulutusta liittyy kuitenkin eräitä ongelmia.

Alempia ja ylempiä korkeakoulututkintoja koskeva opiskeluoikeussääntely perustuu yliopistolain tutkintojen tavoitteellisia suoritusajankoja koskevaan sääntelyyn. Yliopistolainsäädäntöön ei sisälly tohtoritutkinnon tavoitteellista suoritusajankasääntelyä. Alempia ja ylempiä korkeakoulututkintoja

³⁴ Esim. Hämeenlinnan HaO 24.9.2020 t. 20/0984/1 ja Helsingin HaO 6.6.2019 t. 19/0430/2.

³⁵ KHO 15.12.2017/6475.

³⁶ Hämeenlinnan HaO 20.5.2016 t. 16/0334/4

koskeva tavoitteellinen suoritusajankäyttö puolestaan perustuu tutkintoasetuksen mukaisiin tutkintojen laajuuksiin (VNA 794/2004 8, 13 §). Jatkotutkintokoulutuksen osalta lainsäädäntöön ei sisälly tällaista sääntelyä. Tutkinnon laajuuden arvioiminen on haastavaa siksi, että lainsäädäntöön ei sisälly myöskään sääntelyä tohtorintutkinnon tavoitteista. Yliopistojen tutkintosääntöjen tarkastelu myös osoittaa, että yliopistojen kesken ei vallitse yhtenäisiä käytäntöjä jatkotutkintokoulutuksen laajuudesta tai edes siitä, määritelläänkö koulutuksen laajuutta (ks. Toisen edistymisraportin luku 3).

Oman erityisen haasteensa perustutkintokoulutusta koskevan sääntelyn soveltamisalan laajentamiseen jatkotutkintokoulutukseen asettaa jatkotutkintokoulutuksen ja perustutkintokoulutuksen erilainen suhde opiskelun päätoimisuuteen. Yliopistolaissa ei säädetä päätoimisesta ja osa-aikaisesta opiskelusta kuin säätämällä yliopistolle velvollisuus järjestää opetus ja ohjaus siten, että tutkinnot on mahdollista suorittaa päätoimisesti opiskellen säädettyssä tavoitteellisessa suorittamisajassa (YOL 40 §:n 3 mom.). Säännös kohdistuu perustutkinto-opiskelijoihin, eikä jatkotutkinto-opiskelijoiden osalta yliopistolainsäädäntöön sisälly osa-aikaisuutta ja päätoimisuutta koskevaa sääntelyä.

Perustutkintokoulutusta koskevan sääntelyn taustalla on ajatus siitä, että opiskelija voi ilmoittautua poissaolevaksi työssäkäynnin mahdollistamiseksi.³⁷ Osa-aikaisen työssäkäynnin mahdollisuus voimassa olevassa yliopistolain perustutkinto-opiskelijoihin kohdistuvassa sääntelyssä huomioidaan siten, että esimerkiksi alemmaa ja ylempää korkeakoulututkintoa suorittavalla opiskelijalla on tavoiteaikaa automaattisesti jatkavan ajan ja kahden vuoden oikeutetun poissaolon seurauksena mahdollisuus opiskella viiden vuoden tutkintoa kaikkiaan yhdeksän nettovuotta.³⁸ Sitä vastoin työssäkäyntiä ei ole lainesitöissä luettu niiden elämäntilannekijöiden joukkoon, jotka yliopiston olisi huomioitava myöntäessään lisäaikaa.³⁹ Voimassa oleva sääntely huomioi siten työssä käynnin poissaolomahdollisuutena. Jatkotutkinto-opiskelijoita koskevassa sääntelyratkaisussa voi sitä vastoin olla tarve huomioida työssäkäynnin ja opiskelun rinnakkaisen toteuttamisen mahdollisuus.

Edellä kuvattujen perustutkintokoulutuksen ja jatkotutkintokoulutuksen erojen vuoksi voimassa olevan perustutkinto-opiskelijoihin kohdistuvan sääntelyn soveltamisalan laajentaminen ja voimassa olevien säännösten muuttaminen vastaamaan jatkotutkintokoulutuksen tarpeita on haastavaa.

Vaihtoehtona perustutkinto-opiskelijoita koskevien säännösten soveltamisalojen laajentamiselle olisi se, että jatkotutkinto-opiskelijoiden opiskeluoikeuden ajallisesta kestosta säädettäisiin yliopistolaissa erillisessä, ainoastaan jatkotutkinto-opiskelijoiden opiskeluoikeuden rajaamista koskevassa säännöksessä. Tällainen erillinen säännös mahdollistaisi jatkotutkintokoulutusta koskevan erityisluonteen huomioon ottamisen.

Jotta tällainen säännös voitaisiin muodota, tulisi ensin selvittää sääntelyn tavoitteet. Jatko-opiskeluoikeuden rajaamisen keskeisiä sääntelykysymyksiä ovat aiemmissa luvuissa käsitellyn perusteella ainakin seuraavat:

---

³⁷ HE 12/2005 vp, s. 8.

³⁸ HE 12/2005 vp, s. 8.

³⁹ HE 12/2005 vp, s. 13.

Taulukko 3. Jatko-opintojen ohjaukseen ja resursseihin liittyvät sääntelykysymykset sekä kuvaukset ja näkökulmat

Sääntelykysymys	Kuvaus/Näkökulma
<i>Kysymys sääntelyn tarkoituksesta</i>	Tavoitellaanko sääntelyllä jatkotutkinto-opiskelijoiden ohjaukseen käytettävien henkilöstöresurssien säästämistä, infrastruktuurikustannusten säästämistä vai molempia, vai onko sääntelyllä jokin muu tarkoitus?
<i>Kysymys sääntelyn luonteesta opiskelijan näkökulmasta</i>	Onko sääntelyn tavoitteena rajata jatkotutkinto-opiskelijan opiskeluoikeutta vai tukea opiskelijaa opintojen etenemisessä ja loppuun saattamisessa ohjauksen ja seurannan avulla?
<i>Kysymys koulutuksen laajuudesta ja kestosta sääntämisestä</i>	Miten sääntelyssä huomioidaan tieteellisten ja taiteellisten jatkotutkintojen laajuus (opintopisteet) ja kesto (lukuvuodet)?
<i>Kysymys tavoiteajasta ja enimmäisajasta</i>	Säädetäänkö laissa tutkinnon suorittamiselle ainoastaan tavoiteaika, enimmäisaika vai molemmat?
<i>Kysymys sääntelyn sitovuudesta ja tavoitteesta</i>	Onko sääntely luonteeltaan opiskeluoikeutta tosiasiallisesti määrävuosiin rajaavaa ja velvoittavaa vai väljempää, ohjaavaa ja signaaliarvoista?
<i>Kysymys jatkotutkintokoulutuksen suorittamisesta</i>	Miten sääntelyssä huomioidaan jatko-opintojen osa-aikaisuus ja päätoimisuus?
<i>Kysymys jatkotutkintokoulutuksen rahoituksesta</i>	Huomioidaanko sääntelyssä jatkotutkinto-opiskelijan työsuhde yliopistoon, apurahasuhde tai muu mahdollinen rahoitusmuoto?
<i>Kysymys yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon perustuvista joustoista</i>	Miten sääntelyssä huomioidaan vanhempainvapaat, asevelvollisuuden tai sitä vastaavan palveluksen suorittaminen sekä lapsen syntymä tai adoptio?
<i>Kysymys elämäntilanteisiin liittyvistä joustoista</i>	Millä tavoin sääntely mahdollistaa pidennykset tai muut joustot erilaisissa elämäntilanteissa?
<i>Kysymys yksilön menettelyllisten oikeuksien toteutumisesta</i>	Millä tavoin sääntely asettaa yliopistolle menettelyllisiä velvollisuuksia, kuten kuulemis- ja perusteluvollisuuden?
<i>Kysymys oikeusturvan toteutumisesta</i>	Millaisia oikeusturvavälineitä sääntelyyn liittyy?

Tämän raportin luvussa 3.2. on noussut yliopistojen ja tohtorikoulutuspilottiin osallistuvien näkemyksiä mahdollisesti sääntelystä. Osa sääntelykysymyksistä taulukossa 3 on muodottu näiden näkemysten pohjalta.

Luvussa 4.2. esitetyn tarkastelun perusteella Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa jatkotutkinto-opiskelijan opiskeluoikeus ei tyypillisesti pääty määrävuosien täyttymisen perusteella. Jatkotutkinto-opiskelija voi kuitenkin menettää tosiasiallisesti oikeuden opintoihin, ohjaukseen ja yliopiston resursseihin, jos hän olennaisesti laiminlyö velvollisuutensa. Painopiste on opiskelijan aktiivisuudessa, sitoumusten noudattamisessa ja velvoitteiden täyttämässä, ei kalenteriajan kulumisessa.

Suomeen sovellettuna vastaava malli merkitsisi sitä, että jatkotutkinto-opiskelija voisi menettää opiskeluoikeutensa etenemättömyyden ja velvoitteiden olennaisen laiminlyönnin perusteella, ei yksinomaan määrätyn ajan kulumisen vuoksi. Muiden Pohjoismaiden mukaisesti mallissa olisi mahdollista kytkeä opiskeluoikeuden menettäminen opintojen etenemiseen ilman suorittamisvuosiin liittyvää sääntelyä sekä turvata opiskelijan oikeusturva asianmukaisilla kuulemis- ja

oikeusturvamenettelyillä. Tällainen etenemisperusteinen sääntelymalli voitaisiin toteuttaa esimerkiksi seuraavanlaisen säännöksen avulla:

Jatko-opiskeluoikeuden menettäminen

Yliopisto voi päättää jatkotutkintoa suorittavan opiskelijan opiskeluoikeuden menettämisestä, jos opiskelija olennaisesti laiminlyö seuraavia jatkotutkintokoulutukseen kuuluvia velvoitteitaan:

- 1) yksilöllisen opintosuunnitelman noudattamista;*
- 2) tutkimustyössä ja opinnoissa etenemistä; ja*
- 3) ohjaukseen ja muuhun yksilöllisessä opintosuunnitelmassa määriteltyyn toimintaan osallistumista.*

Opiskeluoikeutta ei saa päättää, jos laiminlyönti johtuu

- 1) asevelvollisuuslain, siviilipalveluslain tai naisten vapaaehtoisesta asepalveluksesta annetun lainmukaisten palvelun suorittamisesta;*
- 2) lapsen syntymän tai adoption yhteydessä pidettävästä vapaasta; tai*
- 3) sairaudesta tai vammasta*

Opiskelijan, joka on menettänyt opiskeluoikeutensa tämän pykälän nojalla, opiskeluoikeutta voidaan jatkaa, jos hän hakemuksessaan osoittaa, että opiskeluoikeuden menettämiseen johtaneet syyt ovat poistuneet ja että hänellä on realistiset edellytykset jatkaa ja saattaa opintonsa loppuun vahvistetun yksilöllisen opintosuunnitelman mukaisesti.

Etenemisperusteinen malli perustuisi jatkotutkinto-opiskelijan velvollisuuteen edistää opintojaan aktiivisesti ja suunnitelmallisesti. Vastaavalla tavoin kuin lukuvuosiperusteinen opiskeluoikeuden menettämistä koskeva sääntely, myös tämä malli pyrki ehkäisemään opintojen pitkittymistä ja mahdollistaisi tosiasiallisesti keskeytyneisiin jatko-opintoihin liittyvän opiskeluoikeuden menettämisen.

Mallin lähtökohtana olisi yksilöllinen opintosuunnitelma, joka muodostaisi keskeisen arviointiperustan opiskelijan oikeuksille, velvoitteille ja opintojen etenemiselle. Opintosuunnitelmassa voitaisiin huomioida opiskelun osa-aikaisuus tai päätoimisuus sekä opiskelijan mahdollinen työsuhde yliopistoon tai muu rahoitusmuoto. Yksilöllisen opintosuunnitelman arviointi kohdistuisi opiskelijan tosiasiallisiin edellytyksiin ja yhdessä sovittuihin tavoitteisiin, ei abstraktiin etenemismalliin tai määrävuosiin.

Mallissa voitaisiin yksilöllisen opintosuunnitelman kautta huomioida myös opintojen suorittamiseen liittyvät joustot, kuten sairaudesta johtuvat viivästykset. Lisäksi mallissa voitaisiin voimassa olevan yliopistolain systematiikan mukaisesti ottaa huomioon lakisääteiset poissaolot, kuten vanhempainvapaat sekä asevelvollisuuden tai sitä vastaavan palveluksen suorittaminen. Näin ollen malli ei asettuisi ristiriitaan perustuslain 6 §:ssä turvatun yhdenvertaisuuden eikä 16 §:ssä turvattujen sivistyksellisten perusoikeuksien kanssa.

Päätöksenteko edellyttäisi yliopistolta nimenomaista hallintopäätöstä. Etenemismallin erona voimassa olevan yliopistolain perustutkinto-opiskelijoita koskevaan sääntelyyn on se, että voimassa olevan lain mukaan opiskeluoikeuden menettäminen tosiasiallisesti tapahtuu tyypillisesti asianosaisaloitteisen

lisäaikahakemuksen perusteella. Edellä hahmoteltu etenemisperusteinen malli puolestaan perustuisi viranomaisaloitteiseen opiskeluoikeuden menettämiseen. Viranomais- ja asianosaisaloitteisuudella on merkitystä viranomaisen selvitysvelvollisuuden näkökulmasta. Asianosaisella katsotaan olevan selvittämisvelvollisuus erityisesti hakemusasiassa ja muussa asianosaisaloitteisessa asiassa. Viranomaisen selvitysvastuu puolestaan korostuu asianosaiselle velvoitteita asettavassa menettelyssä.⁴⁰

Opiskelijan oikeusturva voitaisiin järjestää etenemisperusteisessa mallissa voimassa olevaa lainsäädäntöä vastaavalla tavalla. Opiskelijalla olisi oikeus vaatia oikaisua opiskeluoikeuden menettämistä koskevaan päätökseen yliopiston määräämältä toimielimeltä sekä hakea muutosta oikaisuvaatimukseen annettuun päätökseen valittamalla hallinto-oikeuteen oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain mukaisesti (YOL 82 §:n 2 mom.).

Malliin sisältyisi lisäksi mahdollisuus opiskeluoikeuden jatkamiseen opiskelijan hakemuksesta laissa asetettujen edellytysten täytyessä. Opiskeluoikeuden jatkamista koskeva harkinta perustuisi kokonaisarvioon, jossa voitaisiin ottaa huomioon opiskelijan aiempi opintojen eteneminen, päivitetty yksilöllinen opintosuunnitelma sekä käytettävissä olevat ohjaus- ja tutkimusresurssit.

Etenemisperusteinen malli korostaa kahta asiakirjaa eli yksilöllistä opintosuunnitelmaa ja etenemisen seuranta. Voimassa oleva lainsäädäntö ei tunnista nimenomaisesti kumpaakaan näistä. Yliopistolaissa tosin säädetään perustutkinto-opiskelijoiden lisääjän myöntämisen yhdeksi ehdoksi se, että opiskelijan tulee esittää tavoitteellinen ja toteuttamiskelpoinen suunnitelma opintojen saattamiseksi loppuun ja että tässä suunnitelmassa opiskelijan tulee yksilöidä suoritettavat opinnot ja aikataulu tutkinnon loppuun saattamiselle. Lisäksi kaikissa Suomen yliopistoissa otettiin perustutkinto-opiskelijoiden opiskeluoikeuden rajaamista koskevan lainsäädännön rinnalla käyttöön opiskelijoiden henkilökohtaiset opintosuunnitelmat. Niistä ei säädetä lain tasolla, vaan niiden käyttöönotosta kaikissa yliopistoissa ja koulutusaloilla vuoteen 2006 mennessä sovittiin opetusministeriön ja yliopistojen välisissä tulosneuvotteluissa jo ennen eduskunnan päätöstä yliopistolain opiskeluoikeuden rajoittamista koskevista muutoksista.⁴¹ Henkilökohtaisten opintosuunnitelmien tarkoituksena oli tehostaa opiskelijoiden ohjausta, tukea opintojen tarkoituksenmukaista suuntaamista sekä mahdollistaa opintojen seurannan parantaminen.⁴²

Yliopistojen syksyllä 2025 toimittamien jatkotutkintokoulutusta koskevien aineistojen tarkastelu osoittaa, että kaikissa Suomen yliopistoissa on käytössä jatkotutkinto-opiskelijan henkilökohtainen opintosuunnitelma tai muu sitä vastaava asiakirja. Lisäksi opintojen ja tutkimustyön etenemisen seurannan järjestäminen on jo nykyisellään tyypillinen osa jatkotutkintokoulutusta. Lievimmällään opintojen seuranta on järjestetty vuosittaisella opintosuunnitelman päivittämisvelvollisuudella. Tällainen toimintatapa on käytössä Lapin yliopistossa, Svenska handelshögskolanissa, Åbo Akademiassa ja LUT-yliopistossa. Aalto-yliopistossa, Helsingin yliopistossa, Tampereen yliopistossa, Turun, Jyväskylän ja Oulun yliopistossa on puolestaan käytössä strukturoidumpi etenemisen seurannan malli. Itä-Suomen yliopistossa ei vaikuttaisi olevan käytössä erillistä, säännöllistä seurantamenettelyä.

Etenemisperusteinen malli perustuisi siten sellaisilla prosesseilla, jotka ovat eräiltä osin jo vakiintuneet käyttöön yliopistoissa. Etenemisperusteinen malli vaikuttaa lähenevän erityisesti eräissä yliopistoissa

---

⁴⁰ Kulla – Salminen 2024, s. 255–256.

⁴¹ HE 12/2005 vp, s. 6.

⁴² HE 12/2005 vp, SiVM 4/2005 vp.

käytössä olevaa passiivirekisterimallia, jossa jatkotutkinto-opiskelijan opiskeluoikeus kytkeytyy tosiasialliseen aktiivisuuteen, opintojen ja tutkimustyön etenemiseen sekä sitoutumiseen ohjaukseen ja sovittuihin velvoitteisiin.

5.3. Yhteenveto

Yliopistolakiin on vuodesta 2005 lähtien sisältynyt perustutkinto-opiskelijoiden opiskeluoikeutta rajaava sääntelykokonaisuus, joka sisältää elämäntilanteisiin ja opiskelun osa-aikaisuuteen liittyviä joustoja ja pidennyksiä. Sääntely ei perustu absoluuttiseen, määrävuosiin sidottuun enimmäisaikaan ja se mahdollistaa myös erittäin pitkät opiskeluaajat. Toisaalta säännösten nojalla opiskeluoikeus voidaan tosiasiallisesti myös menettää. Sääntelylle on ominaista harkintavalta. Järjestelmä huomioi yhdenvertaisuuden toteutumisen sekä turvaa yksilön menettelylliset oikeudet ja oikeusturvan.

Jatkotutkinto-opiskelijoiden opiskeluoikeus on sitä vastoin rajaamaton. Yliopistot eivät voi omilla normeillaan määrätä opiskeluoikeuden menettämisestä.

Tämä sääntelyaukko on johtanut siihen, että useissa yliopistoissa jatkotutkinto-opiskelijoiden opiskeluoikeutta on alettu rajoittaa yliopistojen omiin tutkintosääntöihin perustuvien passiivirekisterimääräyksin. Hallinto-oikeuskäytännössä passiivirekisteriin siirtämistä ei ole pidetty julkisen vallan käyttönä, eikä yliopistoilta edellytetä siten hallintolain mukaisten menettelysäännösten noudattamista eikä asiaan liity yliopistolain mukaisia oikeusturvakeinoja. Passiivirekisteritoimilla on kuitenkin tosiasiallisesti merkittäviä oikeusvaikutuksia, jotka lähestyvät opiskeluoikeuden menettämistä. Passiivirekisterin laaja käyttö viittaa siihen, että sillä pyritään monissa yliopistoissa ratkaisemaan jatko-opiskeluoikeuden rajoittamista. Passiivirekisteritoimien merkittävien oikeusvaikutusten sekä opiskelijoiden menettelyllisten oikeuksien ja oikeusturvan puutteellisuuden vuoksi olisi perusteltua harkita asiasta säätämistä lainsäädännöllä.

Passiivirekisterisääntelylle vaihtoehtoisena sääntelymallina voidaan tarkastella mahdollisuutta laajentaa voimassa olevan lainsäädännön soveltamisalaa koskemaan jatkotutkinto-opiskelijoita joko muokkaamalla voimassa olevan yliopistolain opiskeluoikeussäännöksiä tai säätämällä erillisestä jatkotutkintokoulutusta koskevasta opiskeluoikeuden rajaamisesta. Erillinen sääntely mahdollistaisi jatko-opintojen erityisluonteen huomioon ottamisen. Jatko-opiskeluoikeuden ajallista rajaamista koskevan lainsäädännön erityisenä haasteena on se, että yliopistolainsäädännössä ei säädetä jatkotutkintojen tavoitteita eikä laajuutta, eikä näistä näytä vallitsevan kansallista konsensusta.

Vaihtoehtona jatkotutkinto-opiskelijan opiskeluoikeuden rajaamisessa on myös sääntelymalli, jossa opiskeluoikeuden rajaaminen ei perustuisi määrävuosiin, vaan opiskelijan tosiasialliseen etenemiseen ja velvoitteiden noudattamiseen.

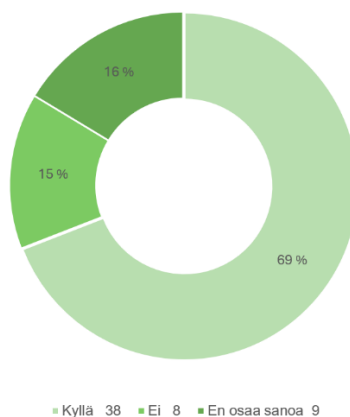
6. Jatkokoulutuksen ja ylemmän korkeakoulututkinnon integroiminen

Luvussa tarkastellaan tutkijakoulujen ja tiedekuntien näkemyksiä jatkotutkintokoulutuksen ja jatko-opintojen integroinnista ylempään korkeakoulututkintoon. Lisäksi selvitetään korkeakoulukelpoisuutta eurooppalaisissa korkeakoulujärjestelmissä sekä kansallisessa lainsäädännössä.

6.1. Yliopistojen ja tohtorikoulutuspilottiin osallistuvien näkemykset jatko-opintojen integroinnista opiskelijan aiempaan koulutukseen

Yliopistojen tutkijakouluille ja tiedekunnille suunnatussa kyselyssä selvitettiin näkemyksiä jatkotutkintokoulutuksen integroinnista alempiin korkeakoulututkintoihin. Analyysi perustuu samaan yliopistoille ja tiedekunnille suunnatun kyselyn aineistoon, joka on kuvattu luvussa 3.1. Yliopistojen tutkijakoulujen ja tiedekuntien vastaajilta kysyttiin, tulisiko maisteritutkinnon ja tohtoritutkinnon opintojen, opinnäytteiden tai opintosuunnitelmien integraatiota vahvistaa. Vastaajista 69 % kannatti integraation lisäämistä (Kuvio 10).

Maisteritutkinnon ja tohtoritutkinnon opintojen, opinnäytteiden tai opintosuunnitelmien integraatiota tulisi vahvistaa

Kuvio 10. Näkemykset integraation vahvistamisesta.

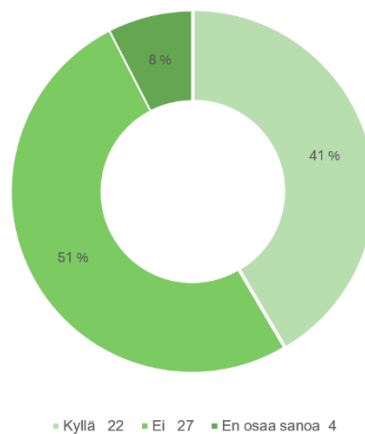
Vastaajilta kysyttiin myös, miten integraatiota tulisi vahvistaa. Erityistä huomiota kiinnitettiin pro gradu -vaiheen kytkemiseen väitöskirjaan ja opiskelijarekrytointiin. Monessa vastauksessa esitettiin ajatus, että pro gradu -vaiheessa (ns. artikkeligradu) tai pro gradu -tutkielman aineistoista voisi kirjoittaa väitöskirjan ensimmäisen artikkelin. Vaikka syventävien opintojen suoraa integraatiota tohtoritutkintoihin ei sinänsä kannatettu, esitettiin, että tohtoriopintoja voitaisiin suorittaa rinnakkain ylemmän korkeakoulututkinnon kanssa. Näin lahjakkaita opiskelijoita voitaisiin ohjata jatkotutkintokoulutukseen. Vastauksista muodostuu kuva siitä, että (kandi-)maisteri-tohtoripolku tulisi

toteuttaa selkeästi ja siitä tulisi viestiä hyvin. Lisäksi vastauksissa nostetaan esiin, että nuoret tutkijat tulisi ottaa osaksi tutkimusryhmiä jo pro gradu -vaiheessa. Joissain vastauksissa esitettiin ajatus myös tohtorikoulutukseen johtavista joustavista tutkimuspainotteisista opintosuunnista. Integraation lisäämistä vastustavia vastauksia perusteltiin tutkintojen erilaisilla oppimistavoitteilla sekä sillä, että suurin osa opiskelijoista ei jatka tohtorikoulutukseen samassa yliopistossa. Jotkut vastaajat pelkäsivät integraation myös edelleen ”halpuuttavan” tohtorin tutkintoa.

Aineistossa näkyi joitain tieteenalakohtaisia eroja integraation toteuttamisessa ja siihen suhtautumisessa, vaikka asiaa ei kyselyssä nimenomaisesti kysytty. Karkeasti voidaan todeta, että lääke- ja terveystieteissä integraatio on jo ainakin osassa yliopistoja institutionalisoitu (esim. tutkijalinjat, tutkimukseen kiinnittyminen jo ensimmäisestä lukuvuodesta alkaen). Tekniikan ja luonnontieteiden aloilla integraatio perustuu usein pro gradu -tutkielman hyödyntämiseen ensimmäisenä artikkelina sekä tutkimusryhmien valmiiden aineistojen käyttöön. Humanistis-yhteiskuntatieteellisillä aloilla korostuu pro gradu -tutkielman ja maisterivaiheen opintojen tutkimuksellisuuden vahvistaminen, mutta samalla pelko tohtoriopintojen ”halpuuttamisesta”.

Puolet vastanneista arvioi, että heidän yksikössään oli jo tehty toimenpiteitä integraation lisäämiseksi (Kuvio 11).

Olemme tutkijakoulussa / tiedekunnassa tehneet konkreettisia toimia maisterintutkinnon ja tohtorintutkinnon integroimiseksi

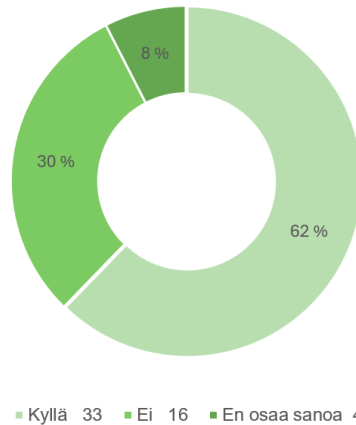
Kuvio 11. Toimet maisterin ja tohtorin tutkinnon integroimiseksi.

Maisterin ja tohtorin tutkinnon integroimiselle esitettiin seuraavia konkreettisia keinoja:

- Ylempää korkeakoulututkintoa suorittaville opiskelijoille suunnattu tohtorikoulutuksen starttiraha
- Ensimmäisen artikkelin ohjattu kirjoittaminen osana pro gradu -prosessia tai pro gradu -tutkielmaan pohjautuen
- Tutkimusryhmien olemassa olevien tutkimusaineistojen hyödyntäminen jo maisterivaiheessa
- Tutkijalinja
- Kandi–maisteri–tohtoripolku
- Tiedotuksen lisääminen ja ohjaajien esittely
- Maisteriopintojen avaaminen tohtoriopiskelijoille

Vastaajista 62 % oli tietoisia siitä, että yliopistolaki mahdollistaa sen, että jatkotutkinto-opiskelijaksi voidaan valita henkilö, joka ei ole suorittanut ylempää korkeakoulututkintoa, mutta jolla yliopisto toteaa muutoin olevan opintoja varten riittävät tiedot ja valmiudet (ks. Kuvio 12).

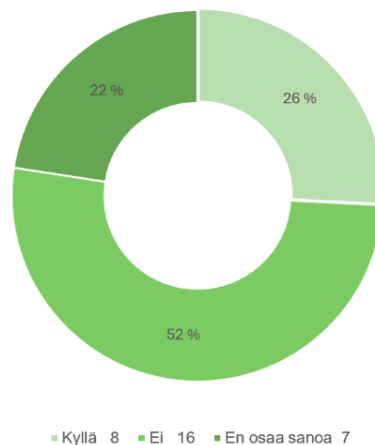
Oletteko olleet tietoisia seuraavasta mahdollisuudesta:
Yliopistolaki mahdollistaa sen, että jatko-opiskelijaksi voidaan valita henkilö, joka ei ole suorittanut ylempää korkeakoulututkintoa, mutta jolla yliopisto toteaa muutoin olevan opintoja varten riittävät tiedot ja valmiudet

Kuvio 12. Tietoisuus erivapaussäätelystä.

Noin neljännes tiedekunnista toi esille, että tiedekunnassa on käytössä malli, jonka perusteella jatkotutkinto-opiskelijaksi valitaan opiskelija, joka on suorittanut alemman, mutta ei ylempää korkeakoulututkintoa (Kuvio 13). Kyseisissä tapauksissa kelpoisuus arvioidaan erikseen (usein ulkomaiset tutkinnot) ja mahdollisesti opintoja täydennetään. Kahden vastauksen mukaan kaikilla tiedekunnan opiskelijoilla on mahdollisuus hakeutua jatkotutkinto-opiskelijoiksi jo perustutkintokoulutuksen aikana. Syiksi sille, ettei mahdollisuutta hyödynnetä, mainittiin opiskelijoiden yhdenvertaisuuteen liittyvät kysymykset, hakijoiden osaamisen riittämättömyys, heikko kilpailukyky rahoitusta haettaessa sekä hakijoiden puute.

Onko tiedekunnassanne käytössä malli, jonka perusteella jatko-opiskelijaksi voidaan valita opiskelija, joka on suorittanut alemman, mutta ei ylempää korkeakoulututkintoa?

Kuvio 13. Erivapaussäätelyn käyttäminen.

Syksyllä 2024 ja keväällä 2025 toteutetussa kyselyssä kartoitettiin kansallisen tohtorikoulutuspilottihankkeen väitöskirjatutkijoiden ja ohjaajien näkemyksiä tohtorikoulutuksesta. Heiltä kysyttiin myös näkemyksiä tohtorikoulutuksen ja ylempään korkeakoulututkinnon samanaikaisesta suorittamisesta.

Ohjaajista suurin osa (59 %) vastasi kielteisesti eli samanaikaista suorittamista ei koettu toimivaksi ratkaisuksi. Syyksi he mainitsivat esimerkiksi sen, että heidän alallaan vaaditaan maisterin tutkinnossa kertyvä osaaminen ennen tohtoriopintoihin siirtymistä. Samoin maisteriopiskelijoiden rekrytointi tohtorikoulutukseen mainittiin riskialttiiksi, sillä opiskelijalla ei tällöin välttämättä ole selkeää mielikuvaa siitä, mitä hän haluaa tulevaisuudessa tehdä. Ohjaajista myönteisesti tutkintojen samanaikaiseen suorittamiseen suhtautui lähes neljäsosa (24 %). Tässä yhteydessä mainittiin, että samankaltainen malli oli tuttu ja hyväksi havaittu ulkomaisissa yliopistoissa, sillä se nopeuttaa opintoja tohtoriksi. Lähes viidesosa (18 %) ohjaajista ei ottanut tähän asiaan kantaa. Tieteenalojen välillä ei ollut tässä asiassa merkittäviä eroja.

6.2. Jatkokoulutuskelpoisuus eurooppalaisissa korkeakoulujärjestelmissä

Eurooppalaisen korkeakoulutuksen harmonisointiprosessin, Bolognan prosessin, lähtökohtana on kolmiasteinen korkeakoulutusrakente, jossa eri vaiheita kutsutaan eurooppalaisessa tarkastelukontekstissa tyypillisesti sykleiksi. Suomen tutkintojärjestelmässä ensimmäinen sykli vastaa alemmaa korkeakoulututkintoa, toinen sykli vastaa ylempää korkeakoulututkintoa ja kolmas sykli vastaa jatkokoulutustutkintoja. Seuraavassa on tarkasteltu -tietokantaan sisältyvän Eurypedia-järjestelmäkuvausten⁴³ perusteella, miten siirtyminen jatkotutkintokoulutukseen tapahtuu sykliden välillä.

Eurooppalaisissa korkeakoulujärjestelmissä toisen syklin tutkinto on lähes kaikissa maissa kolmannen syklin tutkinnon pääasiallisena kelpoisuusvaatimuksena. Kaikkiaan 12:sta kansallisessa korkeakoulujärjestelmässä 40:stä alempi korkeakoulututkinto voi tietyin ehdoin tuottaa kelpoisuuden kolmannen syklin koulutukseen, vaikka myös kaikissa näissä toisen syklin tutkintoa pidetään kolmannen syklin tutkintoon hakeutumisen kelpoisuuden edellytyksenä. Vertailua vaikeuttaa jossakin määrin eri koulutusjärjestelmien kuvausten eriparisuus, ja joissakin maissa on kuvausten perusteella epäselvää, onko ylempi korkeakoulututkinto kaikissa tapauksissa ehdoton edellytys. Alla on kuitenkin listattu ne korkeakoulujärjestelmät, joissa alemman korkeakoulututkinnon tuottamaa kelpoisuutta kolmannen syklin tutkintoihin on kuvattu jollakin tapaa yksityiskohtaisemmin:

- Alankomaat: Hakukelpoisuus kolmannen syklin koulutukseen edellyttää toisen syklin tutkintoa. Yliopisto voi erityisestä syystä hyväksyä kolmannen syklin tutkintoon hakijan, jolla ei ole toisen syklin tutkintoa.
- Belgia (flaami): Jos hakijalla ei ole toisen syklin tutkintoa, voidaan hakijalta edellyttää joko osallistumista osaamisen arviointiin tai yliopiston määrittelemän kuulustelun suorittamista.

---

⁴³ European Education and Culture Executive Agency (EACEA), Eurydice.
<https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/higher-education>.

- Espanja: Henkilö, joka on suorittanut virallisen espanjalaisen yliopistotutkinnon tai siihen rinnastettavan espanjalaisen tutkinnon, edellyttäen että opintojen kokonaislaajuus on vähintään 300 ECTS, on hakukelpoinen kolmannen syklin tutkintoon
- Irlanti: Erinomaisin arvosanoin Honours Bachelor -tutkinnon suorittanut opiskelija voi aloittaa suorittamaan ensin tutkimuspainotteista toisen syklin tutkintoa ja siirtyä kolmannen syklin tutkintoon yhden vuoden maisterivaiheen jälkeen.
- Kreikka: Vähintään viisi vuotta kestävän, 300 ECTS-laajuisen ensimmäisen syklin korkeakoulututkinnon suorittanut voi olla eräissä tapauksissa hakukelpoinen.
- Malta: Ensimmäisen syklin tutkinto, jonka arvosana on First Class Honours tai Second Class Honours (Upper Division), tuottaa tietyin edellytyksin alakohtaisen kelpoisuuden kolmannen syklin tutkintoon.
- Portugali: Hakukelpoiseksi voidaan katsoa poikkeuksellisen ansioitunut ensimmäisen syklin tutkinnon suorittanut, jonka katsotaan omaavan valmiudet kolmannen syklin opintoihin.
- Puola: Poikkeuksellisissa tapauksissa erittäin ansioitunut ensimmäisen syklin tutkinnon suorittanut voidaan katsoa hakukelpoiseksi.
- Ruotsi: Kelpoiseksi kolmannen syklin tutkintoon voidaan katsoa hakija, jolla on vähintään neljän vuoden opinnot (240 ECTS), joista yhden vuoden (60 ECTS) tulee olla toisen syklin opintoja.
- Saksa: Erityisen kyvykäs ensimmäisen syklin tutkinnon suorittanut voidaan hyväksyä suoraan kolmannen syklin tutkintoon ilman toisen syklin tutkinnon suorittamista soveltuvuuden arviointimenettelyn perusteella.
- Tanska: Ensimmäisen syklin tutkinnon suorittanut hakija voidaan valita kolmannen syklin opintoihin, mikäli hän suorittaa kolmannen syklin tutkinnon loppuun tohtoriopintojen aikana.
- Turkki: Ensimmäisen syklin tutkinnolla hakevalta edellytetään vähintään 3,00/4,00 suuruista alempien korkeakouluopintojen arvosanojen keskiarvoa (GPA) sekä 80 pisteen ALES-tulosta.

Yhteenvetona voidaan todeta, että Euroopassa hakukelpoisuus kolmannen syklin tutkintoon edellyttää pääsääntöisesti toisen syklin tutkintoa, mutta tästä voidaan poiketa erityistapauksissa, joissa hakijalla on poikkeuksellisen vahva tai laaja-alainen ensimmäisen syklin tutkinto.

Kelpoisuus voi perustua esimerkiksi vähintään 300 ECTS:n laajuisiin opintoihin, erinomaisiin arvosanoihin, vahvaan tutkimukselliseen taustaan tai yliopiston toteuttamaan soveltuvuuden tai osaamisen arviointiin. Joissakin tapauksissa hakija voi siirtyä tohtoriopintoihin tutkimuspainotteisten toisen syklin opintojen kautta tai suorittaa toisen syklin tutkinnon rinnakkain kolmannen syklin tutkinnon kanssa. Tällainen rakenteellinen siirtymämalli on käytössä Irlannissa ja Tanskassa. Mallissa kolmannen syklin ja toisen syklin välinen siirtymä on mielletävissä rajan sijasta jatkumoksi.

Yliopistoilla on myös mahdollisuus asettaa alakohtaisia lisävaatimuksia, kuten kokeita, arviointeja tai tiettyjä vähimmäisarvosanoja, varmistaakseen hakijan valmiudet itsenäiseen tieteelliseen tutkimukseen ja väitöskirjatyöhön.

Tarkastellut korkeakoulujärjestelmät eroavat toisistaan merkittävästi sen suhteen, kuinka täsmällisesti kolmannen syklin koulutuksen hakukelpoisuudesta säädetään ja kuinka laaja harkintavalta on jätetty yliopistoille. Karkeasti maat voidaan jaotella kahteen ryhmään. Ensimmäisen ryhmän muodostavat maat, joissa kelpoisuuskriteerit on säädetty yksityiskohtaisesti esimerkiksi pohjautuen aiempien opintojen laajuuteen, tutkintotyyppiin tai vaadittujen suoritusten määrään. Tällaisia maita ovat esimerkiksi Espanjassa, Irlanti, Ruotsi ja Turkki. Näissä järjestelmissä sääntely pyrkii rajaamaan yliopistojen harkintavaltaa ja varmistamaan kansallisesti yhdenmukaiset käytännöt. Toisen ryhmän

muodostavat maat, joissa sääntely on väljää ja jättää korkeakoululle laajan harkintavallan. Tällaisia maita ovat erityisesti Alankomaat, Portugali ja Puola.

6.3. Jatko-opintokelpoisuus kansallisessa lainsäädännössä

Jatkotutkintokoulutuksen ja alempien tutkintojen niveltämiseen liittyy kysymys siitä, millaisia oikeudellisia reunaehtoja jatkotutkintokoulutuksen aloittamiselle säädetään kansallisessa lainsäädännössä.

Oikeus päästä jatkotutkinto-opiskelijaksi ei ole subjektiivinen oikeus eli kaikilla halukkailla ei ole oikeutta päästä jatkotutkinto-opiskelijaksi.⁴⁴ Perustuslain 16 §:n 2 momentissa turvatussa oikeudessa korkeakoulutukseen on kyse yhtäläisestä mahdollisuudesta saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti korkeakoulutusta. Yliopistolla on puolestaan laaja valintaperusteautonomia eli oikeus päättää valittavista opiskelijoista ja siitä, millaisia opiskelijoita valitaan.⁴⁵

Opiskelijavalinnan keskiössä ovat valintaperusteet, joissa määritellään kaikki ne perusteet, joiden perusteella opiskelijavalinta tehdään.⁴⁶ Valintaperusteiden käsitteestä ei säädetä lailla, vaan käsite on vakiintunut yliopistojen omissa normeissa sekä laillisuusvalvonta- ja tuomioistuinkäytännössä. Valintaperusteet pitävät sisällään yliopistolain mukaiset hakukelpoisuutta koskevat perusteet ja varsinaiset valinnassa sovellettavat valintaperusteet.⁴⁷

Lainsäädäntö rajaa yliopiston valintaperusteautonomiaa ja mahdollisuutta päättää valintaperusteista. Yliopistolaissa säädetään ensinnäkin siitä, kuka voidaan ylipäänsä ottaa opiskelijaksi. Tätä kutsutaan hakukelpoisuudeksi. Varsinainen opiskelijavalinta kohdistuu vain hakukelpoisiin hakijoihin. Toiseksi myös varsinaiselle opiskelijavalinnalle säädetään yliopistolaissa eräitä reunaehtoja (YOL 36 §:n 3 mom.) Koska valintaperusteiden aineellista sisältöä rajaavaa lainsäädäntöä on vähän, voidaan yliopistojen jatkokoulutukseen liittyvää oikeudellista valintaperusteautonomiaa pitää laajana.

Yliopiston valinta-autonomiaa rajaa myös yliopistolaissa säädetty rajaus opiskelijan oikeudesta ottaa vastaa vain yksi korkeakoulututkintoon johtava opiskelupaikka samana lukukautena alkavaan koulutukseen (YOL 38 §:n 1 mom.). Lainsäädäntö ei kuitenkaan aseta rajoituksia sille, montako opiskeluoikeutta jatkotutkinto-opiskelijalla voi olla samaan aikaan tai montako jatkotutkintoa henkilö voi suorittaa.

Jatkotutkinto-opiskelijaksi hakevan hakukelpoisuudesta säädetään seuraavasti (YOL 37 §):

Tieteelliseen tai taiteelliseen jatkotutkintoon johtaviin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi henkilö, joka on suorittanut:

- 1) soveltuvan ylemmän korkeakoulututkinnon;*
- 2) soveltuvan ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon; taikka*
- 3) soveltuvan ulkomaisen koulutuksen, joka asianomaisessa maassa antaa kelpoisuuden vastaaviin korkeakouluopintoihin.*

---

⁴⁴ HE 309/1993 vp, s. 64.

⁴⁵ Kosonen 2023, s. 176–188.

⁴⁶ EOA 7.6.2021 dnro EOAK/738/2020, EOAK/792/2020, EOAK/940/2020, EOAK/1242/2020, EOAK/2110/2020.

⁴⁷ Turun HaO 20.2.2012 t. 12/0119/3.

Yliopisto voi edellyttää tieteelliseen tai taiteelliseen jatkotutkintoon johtaviin opintoihin opiskelijaksi ottamansa henkilön suorittavan tarvittavan määrän täydentäviä opintoja koulutuksessa tarvittavien valmiuksien saavuttamiseksi.

Tässä pykälässä tarkoitettuihin opintoihin voidaan ottaa opiskelijaksi myös henkilö, jolla yliopisto toteaa muutoin olevan opintoja varten riittävät tiedot ja valmiudet.

Yliopistolla on tosiasiallisesti laaja harkintavalta määrittää hakukelpoisuutta. Ensinnäkin yliopisto voi määrittää alan soveltuvuutta. Toiseksi yliopisto voi tulkita hakukelpoiseksi hakijan ja edellyttää tältä täydentävien opintojen suorittamista. Kolmanneksi sääntelyyn sisältyy niin sanottu erivapausmahdollisuus.

Erivapaus tarkoittaa sitä, että yliopisto voi ottaa opiskelijaksi henkilön, joka ei täytä laissa nimenomaisesti asetettuja hakijan aiempaan tutkintoon liittyviä hakukelpoisuusvaatimuksia, mutta jolla yliopisto toteaa olevan muutoin opintoja varten riittävät tiedot ja valmiudet (YOL 37 §:n 10 mom.).

Erivapausääntelyn tyypillinen ilmenemismuoto korkeakoulutuksessa on viime vuosina yleistynyt valintatapa, jossa hakija voidaan valita suorittamaan alempaa korkeakoulututkintoa hänen avoimessa yliopistossa suorittamiensa opintojen perusteella, vaikka hän ei täyttäisi yliopistolaissa nimenomaisesti säädettyä kelpoisuusvaatimusta edeltävästä tutkinnosta (ns. avoimen väylä).⁴⁸

Erivapausääntely mahdollistaa sen, että jatko-opintokelpoiseksi voidaan katsoa myös henkilö, joka ei ole suorittanut ylempää korkeakoulututkintoa. Sääntely jättää yliopistoille harkintavaltaa arvioida hakijan kelpoisuutta erivapauden nojalla, jolloin kelpoisuus voitaisiin perustaa esimerkiksi soveltuvaan alempaan korkeakoulututkintoon, soveltuvaan ammattikorkeakoulututkintoon, erityislahjakkuuteen tai työelämässä saavutettuihin tietoihin ja taitoihin. Olennaista on, että hakijalla on oltava opintoja varten riittävät tiedot ja valmiudet. Yliopiston erivapautta koskevaa ratkaisua arvioidaan osana kyseisen opiskelijan opiskelijavalintapäätöstä.⁴⁹

Yliopiston tulee jatko-opiskelijavalinnassaan noudattaa harkintavaltaa rajaavina periaatteina hallinnon oikeusperiaatteita, joista säädetään hallintolaissa (434/2003, HL 6 §). Toisin sanoen sen tulee järjestää toimintansa siten, että yliopistossa noudatetaan muun muassa yhdenvertaisuus-, tarkoitussidonnaisuus- ja objektiviteettiperiaatteita.⁵⁰ Hallinnollinen yhdenvertaisuusperiaate asettaa vaatimuksen siitä, että hallinnossa asioivia kohdellaan tasapuolisesti. Tarkoitussidonnaisuusperiaatteen mukaan toimivaltaa voidaan käyttää yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin, kun taas objektiviteettiperiaate velvoittaa viranomaisia toimimaan puolueettomasti (HL 6 §). Näiden periaatteiden toteutumista edistävät kirjalliset, etukäteen vahvistetut, läpinäkyvät ja kaikkien hakijoiden osalta yhdenmukaisesti sovellettavat päätöksentekokriteerit.⁵¹ On perusteltua, että yliopistot määrittelevät valintaperusteissaan tai muissa etukäteisissä yleisissä päätöksissään kriteerit, joiden täytyessä hakija voidaan valita erivapausäännöksen perusteella.⁵² Tapauskohtainen päätöksenteko suoraan yliopistolain perusteella

⁴⁸ HE 7/2009 vp, 68; HE 152/2018 vp, 45.

⁴⁹ KHO 2023:64.

⁵⁰ Mäenpää 2009, s. 313–319.

⁵¹ Ks. Miettinen ym. 2009, s. 225–235.

⁵² Itä-Suomen HaO 6.9.2022 t. 1943/2022; Hämeenlinnan HaO 3.9.2019 t. 19/0770/1.

ilman ennalta päätettyjä valintaperusteita voi heikentää päätöksenteon ennakoitavuutta ja synnyttää äärimmillään mielikuvan mielivaltaisesta menettelystä.

Käytännössä hallinnon oikeusperiaatteiden huomioiminen erivapaussäätelyn osalta ei aiheuta yliopistoille erityisen haastavasti toteutettavia velvoitteita. Riittävää olisi esimerkiksi, että yliopistot määrittelisivät valintaperusteissaan, millä edellytyksin alemman korkeakoulututkinnon suorittanut hakija voidaan katsoa hakukelpoiseksi.

Erivapaussäätelyn kanssa on jännitteisessä suhteessa se, että yliopistolain mukaan *”tieteellinen ja taiteellinen jatkotutkinto suoritetaan ylemmän korkeakoulututkinnon tai sitä tasoltaan vastaavan koulutuksen jälkeen”* (YOL 7 §:n 2 mom.). Säätelyn taustalla on eurooppalaisen korkeakoulutuksen harmonisointi (Bolognan prosessi), joka jakoi tutkinnot kolmen syklin rakenteeseen. Yliopistolaissa säädetään myös alemman ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittamisesta peräkkäin (YOL 7 §:n 2 mom.).

Säännös on sanamuodoltaan yksiselitteinen viitattaessaan tutkinnon suorittamiseen toisen tutkinnon jälkeen. Säännöksen esitöissä todetaan kuitenkin lain sanamuodosta poikkeavasti, että peräkkäisyys on tutkinnon suorittamisen pääsääntö. Vastaavasti todetaan, että yliopistot voivat antaa opiskelijan suorittaa ylempään tutkintoon sisältyviä opintoja, jos opiskelijalla on yliopiston arvion mukaan alemman tason tutkinnon tasoa vastaava koulutus, vaikka opiskelija ei olisi vielä suorittanut alempaa korkeakoulututkintoa. Esimerkkinä tuodaan esille tilanne, jossa opiskelijalla on suorittamatta vain joitain alempaan korkeakoulututkintoon kuuluvia opintoja ja ylempään korkeakoulututkintoon kuuluvien opintojen suorittaminen on opintojen etenemisen kannalta järkevää. Edelleen hallituksen esityksessä todetaan, että esimerkinomaisissa tilanteissa menettely on mahdollista, koska näissä tapauksissa on kyse yksittäisistä opinnoista eikä tutkintorakenteesta poikkeamisesta.⁵³

Hallituksen esityksen perustelu täsmentää mahdollisuutta siirtyä erivapauden perusteella seuraavalle tutkintoportaalle silloin, kun edeltävältä tutkintoportaalta puuttuu vain vähäinen määrä opintoja ja hakijan katsotaan tämän perusteella täyttävän ylemmän tutkintotason edellyttämät tiedot ja taidot.

Huomioitavaa on myös, että tutkintoasetuksen mukaan ainoastaan ylemmän korkeakoulututkinnon tavoitteena on tuottaa valmiudet tieteelliseen tai taiteelliseen jatkokoulutukseen (12 §:n 1 mom.). Alemman korkeakoulututkinnon tavoitteena on puolestaan luoda edellytykset ylempään korkeakoulututkintoon johtavaan koulutukseen (tutkintoasetus 7 §:n 1 mom.). Kansallisen asteittaisen koulutusjärjestelmän näkökulmasta olisi vaikeasti perusteltavissa, jos hakijalla katsottaisiin olevan riittävät tiedot ja valmiudet tohtorintutkinnon suorittamiseen välittömästi alemman korkeakoulututkinnon suorittamisen jälkeen.

Voimassa olevan säätelyn yksi keskeinen aukko on se, että se ei tuo nimenomaisesti esille, tuleeko jatkotutkintokoulutukseen valitun henkilön, joka ei ole suorittanut ylempää korkeakoulututkintoa, suorittaa ylempi korkeakoulututkinto jatkotutkintokoulutuksen aikana. Toteuttaminen voi tapahtua esimerkiksi tekemällä ehdollisia opiskelijavalintapäätöksiä⁵⁴, joiden mukaan opiskelija menettää opiskeluoikeutensa, mikäli hän ei suorita ylempää korkeakoulututkintoa asetetussa määräajassa. Toinen vaihtoehto olisi toimia siten, että jatkotutkinto-opiskelija ei voisi valmistua tohtoriksi ilman ylempää korkeakoulututkintoa. Tällainen vaatimus voi johtaa yksittäistapauksissa

---

⁵³ HE 7/2009 vp, s. 54.

⁵⁴ AOA 16.11.2023 EOAK/5060/2022.

epätarkoituksenmukaisiin tilanteisiin, jossa opiskelija on suorittanut kaikki jatko-opinnot, mutta joutuu suorittamaan ylempään korkeakoulututkintoon sisältyviä opintojaksoja. Käytännössä vaatimuksen toteuttamiseen liittyy myös tosiasiallisia haasteita, sillä opiskelija ei välttämättä suorita jatko-opintojaan samassa yliopistossa. Käytännössä jatko-opintoihin sisältyvien opintojaksojen suorittaminen on siten mahdollista ilman jatkotutkinto-opiskelijan statusta, jos yliopisto mahdollistaa asian omin ratkaisuin.

Huomioitavaa on, että lainsäädännössä ei sinällään säädetä siitä, millaisia opetussuunnitelmatason aineellisia oikeuksia opiskelijastatuksesta seuraa. Lainsäädännössä ei siten säädetä siitä, voiko perustutkinto-opiskelija suorittaa jatkotutkinto-opiskelijoiden opetussuunnitelman mukaisesti tutkintorakenteisiin sisältyviä opintojaksoja. Tällaiset kysymykset ovat osa yliopistojen opetussuunnitelma-autonomiaa ja eri yliopistot voivat rajata opetussuunnitelmissaan haluamallaan tavoin esimerkiksi sitä, kenelle opintojaksot on suunnattu.

6.4. Yhteenveto

Yliopistojen tutkijakouluille ja tiedekunnille suunnatun kyselyn perusteella enemmistö vastaajista (69 %) kannattaa maisteri- ja tohtorivaiheen opintojen, opinnäytteiden ja opintosuunnitelmien integraation vahvistamista. Aineiston perusteella yliopistoissa on jo käytössä useita integraatiomalleja. Näihin kuuluvat esimerkiksi pro gradu -vaiheen kytkeminen väitöskirjatyöhön, tutkimusryhmiin kiinnittyminen jo maisterivaiheessa, maisterivaiheen tutkijalinjat sekä erilaiset kandi–maisteri–tohtoripolut.

Keskeinen integraation keino on jatkotutkintoon kuuluvien opintojen ja tutkimuksen sekä ylempään korkeakoulututkintoon suorittaminen rinnakkain. Ensinnäkin ylempää korkeakoulututkintoa suorittava opiskelija voi suorittaa jatkotutkintokoulutukseen kuuluvia opintoja kyseisen yliopiston opetussuunnitelman perusteella ilman jatkotutkinto-opiskelijan opiskeluoikeutta. Toinen vaihtoehto on ottaa ylempää korkeakoulututkintoa suorittava henkilö jatkotutkinto-opiskelijaksi voimassa olevan yliopistolain erivapaussäätelyn perusteella. Voimassa olevan yliopistolain erivapaussäätely mahdollistaa, että yliopisto voi ottaa opiskelijaksi henkilön, joka ei ole suorittanut hakukelpoisuuteen vaadittua tutkintoa, mutta jolla yliopisto toteaa muutoin olevan opintoja varten riittävät tiedot ja valmiudet.

Yliopistojen tutkijakouluille ja tiedekunnille suunnatun kyselyn perusteella näyttää siltä, että jatkotutkintokoulutuksen osalta erivapauskäytäntö ei ole yliopistoissa vakiintunut toimintatapa. Tutkintojen samanaikaiseen suorittamiseen ei suhtauduta ainoastaan positiivisesti, sillä suurin osa (59 %) tohtoripilottiin osallistuvista ohjaajista ei kokenut rinnakkaista suorittamista toimivaksi ratkaisuksi.

Tutkimusryhmä ei ole tunnistanut lainsäädännöllisiä esteitä perustutkinto-opiskelun ja jatkotutkinto-opiskelun integroinnille. Voimassa olevaa erivapaussäätelyä olisi kuitenkin perusteltua täsmentää erivapaussäätelyn ja kansallisen tutkintotasoisesti- ja tavoitteisesti etenevän tutkintojärjestelmän suhteen selkeyttämiseksi. Säätelyn täsmentäminen on perusteltua myös siitä syystä, että voimassa olevassa yliopistolaissa ei säädetä yksiselitteisesti siitä, edellytetäänkö jatkotutkinto-opiskelijaksi valitulta, ilman ylempää korkeakoulututkintoa olevalta henkilöltä ylempään korkeakoulututkintoon suorittamista.

Nykyistä hakukelpoisuussäätelyä voitaisiin täsmentää siten, että lailla säädettäisiin nykyistä selkeämmin ne perusteet, joilla poikkeaminen ylemmän korkeakoulututkinnon vaatimuksesta on mahdollista. Kansainvälinen vertailu osoittaa, että eräissä muissa korkeakoulujärjestelmissä on käytössä erilaisia säätelyratkaisuja, joissa kolmannen syklin hakukelpoisuutta arvioidaan esimerkiksi hakijan poikkeuksellisen lahjakkuuden, opintomenestyksen, opintojen laajuuden tai erillisten soveltuvuusarviointien perusteella.

7. Johtopäätökset ja suositukset

Suomessa jatkotutkintokoulutusta koskeva sääntely ei muodosta selkeää ja itsenäistä sääntelykokonaisuutta, vaan jatkotutkinto-opiskelijoiden asemaa säännellään pääosin samoissa säännöksissä kuin alempaa ja ylempää korkeakoulututkintoa suorittavien opiskelijoiden. Vaikka ratkaisu on systemaattinen, se vaikeuttaa jatkotutkinto-opiskelijoiden oikeusaseman hahmottamista. Lainsäädäntöä kehitettäessä olisi jatkossa perusteltua arvioida, missä määrin jatkotutkinto-opiskelijoiden sääntely tulisi toteuttaa erillisissä, nimenomaisesti jatkotutkinto-opiskelijoita koskevilla säännöksissä.

Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa jatkotutkintokoulutukseen liittyvä sääntely eroaa Suomen sääntelystä monin tavoin. Erityisesti Ruotsissa ja Tanskassa jatkotutkintokoulutukseen liittyvä sääntely muodostaa systeemisen kokonaisuuden, jossa huomioidaan rahoitus, ohjaus, opintojen ja tutkimuksen eteneminen, tiedeyhteisöön integroituminen ja infrastruktuuri. Näissä korkeakoulujärjestelmissä pyritään siten monipuolisin lainsäädännöllisin rakentein turvaamaan tohtorikouluttavan menestyksellistä suoriutumista jatkotutkintokoulutuksessa

Tämän raportin kanssa samanaikaisesti julkaistavassa kansallisen tohtorikoulutuspilotin seurannan- ja arvioinnin tutkimushankkeen toisessa edistymisraportissa on kuvattu, miten yliopistot ovat omin normein ja käytännöin pyrkineet turvaamaan jatkotutkinto-opiskelijan koulutuksen etenemistä muun muassa täsmentämällä ohjausta sekä vahvistamalla suunnitelmallisuutta ja systemaattista seurantaa. Yliopistojen omiin normeihin perustuva sääntelymalli on hyvin sopusoinnissa yliopistoautonomian kanssa. Lisäksi jatkotutkintokoulutusta koskevan sääntelyn lisääminen yliopistolakiin lisää riskiä koulutuksen ylijuridisoitumisesta. Toisaalta laintasoinen sääntely mahdollistaisi jatkotutkinto-opiskelijan opinnoissa etenemistä turvaavien rakenteiden institutionalisoimisen.

Tässä raportissa on tunnistettu jatkotutkintokoulutuksen kehittämiseen liittyviä seikkoja, jotka eivät edellytä lainsäädäntötoimia. Ylemmän korkeakoulututkinnon ja jatkotutkintokoulutuksen opintojen, opinnäytteiden ja opintosuunnitelmien integraatiota voidaan vahvistaa useilla jo yliopistoissa käytössä olevilla tavoin. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi taloudellinen tuki jatkokoulutukseen siirryttäessä, tutkimukseen kytkeytyvien opinnäytetyökäytäntöjen vahvistaminen, tutkimusryhmiin kiinnittyminen ja olemassa olevien aineistojen hyödyntäminen jo pro gradu -tutkielmassa, tutkijalinja ja tutkintovaiheita yhdistävät opintopolut sekä ohjauksen ja tiedotuksen kehittäminen. Lisäksi ylempää korkeakoulututkintoa suorittavat opiskelijat voivat suorittaa jatkotutkintokoulutukseen sisältyviä opintoja jo ennen jatko-opiskelu-oikeuden saamista yliopistojen opetussuunnitelmien mukaisesti.

Tutkijaryhmä ei tunnistanut välittömiä lainsäädännöllisiä muutostarpeita ylemmän korkeakoulututkinnon ja jatkotutkintokoulutuksen integroinnille. Suositeltavaa olisi kuitenkin täsmentää yliopistolain ns. erivapausäännöstä, jonka perusteella yliopisto voi ottaa jatkotutkinto-opiskelijaksi henkilön, joka ei ole suorittanut hakukelpoisuuteen vaadittua tutkintoa, mutta jolla yliopisto katsoo muutoin olevan riittävät tiedot ja valmiudet opintoja varten.

Alempaa ja/tai ylempää korkeakoulututkintoa suorittavien opiskelu-oikeutta on rajattu ajallisesti yliopistolaissa vuodesta 2005 alkaen. Jatkotutkinto-opiskelijoiden opiskelu-oikeus on sitä vastoin rajaamaton. Tässä raportissa on tarkasteltu jatkotutkinto-opiskelijoiden ajallisesti rajoittamatonta opiskelu-oikeutta ja siihen liittyviä sääntelyhaasteita.

Yliopistojen tutkijakouluille ja tiedekunnille suunnatun kyselyn perusteella enemmistö vastaajista suhtautuu myönteisesti jatko-opiskelu oikeuden sääntelyyn joko perustutkintokoulutusta vastaavalla mallilla tai yliopiston harkintaan perustuen opintojen etenemättömyyden perusteella. Jatko-opiskelu oikeuden rajaamisen katsotaan lisäävän motivaatiota opiskeluun, ohjaukseen sekä helpottavan resurssien suunnittelua. Tohtorikoulutus pilottiin osallistuneista väitöskirjatutkijoista ja ohjaajista enemmistö kannattaa tavoitteellisen suorittamisajan asettamista ja noin puolet enimmäisajan asettamista. Näkemyksissä korostuvat rahoituksen, jatkotutkinto-opiskelijoiden elämäntilanteiden, väitöskirjatutkimusprosessin luonteen ja ohjaukseen käytettyjen henkilöresurssien merkitys. Näkemykset viittaavat myös siihen, että jatkotutkinto-opiskelijoiden opiskelu oikeuden rajaamista koskevaa sääntelyä ei voida tarkastella irrallaan tohtorikoulutuksen muusta kokonaisuudesta.

Selvityksen perusteella yliopistot ovat pyrkineet ratkaisemaan jatkotutkinto-opiskelijoiden opiskelu oikeuden rajaamiseen liittyviä ongelmia omiin normeihinsa perustuvilla passiivirekisterikäytännöillä. Passiivirekisteri voi olla mahdollinen ratkaisu jatkotutkinto-opiskelijoiden opiskelu oikeuden rajaamisessa. Hallinto-oikeuskäytännössä passiivirekisteritoimia ei ole katsottu ongelmallisiksi. Koska passiivirekisteritoimilla on tosiasiallisesti merkittäviä oikeusvaikutuksia ja koska opiskelijoiden menettelylliset oikeudet ja oikeusturva toteutuvat passiivirekisteritoimissa rajallisesti, olisi perusteltua harkita passiivirekisteristä säätämistä lain tasolla. Passiivirekisterisääntelylle vaihtoehtoiseksi sääntelymalliksi voidaan nostaa mahdollisuus laajentaa voimassa olevan yliopistolain perustutkinto-opiskelijoiden opiskelu oikeuden rajaamista koskeva sääntely koskemaan myös jatkotutkinto-opiskelijoita joko muokkaamalla voimassa olevan yliopistolain säännöksiä tai säätämällä asiasta erikseen jatkotutkintokoulutusta koskevalla säännöksellä. Erillinen sääntely mahdollistaisi jatko-opintojen erityisluonteen huomioon ottamisen. Jatko-opiskelu oikeuden ajallista rajaamista koskevan lainsäädännön erityisenä haasteena on se, että yliopistolainsäädännössä ei säädetä jatkotutkintojen tavoitteita eikä laajuutta. Eräissä Euroopan maissa säädetään lailla enimmäisajassa, johon sisältyy lakisääteisiä keskeytys- ja pidennysmahdollisuuksia. Lisäksi eräissä koulutusjärjestelmissä yliopistot voivat määrätä asiasta omin normein.

Vaihtoehtona jatkotutkinto-opiskelijan opiskelu oikeuden rajaamisessa on myös sääntelymalli, jossa opiskelu oikeuden rajaaminen ei perustuisi määrävuosiin, vaan opiskelijan tosiasialliseen etenemiseen ja velvoitteiden noudattamiseen. Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa opiskelija voi tosiasiallisesti menettää oikeuden opintoihin, ohjaukseen ja yliopiston resurssihin, jos hän olennaisesti laiminlyö velvollisuutensa, kuten opintojen ja tutkimustyön etenemisen tai edistymisestä raportoimisen.

Huomioitavaa on joka tapauksessa, että yliopistot eivät voi omin normein määrätä vastaavasta jatkotutkinto-opiskelijan opiskelu oikeuden rajaamisesta kuin mitä yliopistolailla on säädetty perustutkinto-opiskelijoiden osalta. Koska kyse on yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista, on se lainaan kuuluva asia. Yliopistot eivät voi myöskään sopia opiskelijan kanssa, että opiskelija menettää opiskelu oikeuden, ellei opiskelija valmistu sopimuksen mukaisessa ajassa.

Riippumatta valittavasta sääntelyratkaisusta voidaan sille asettaa eräitä laadullisia vaatimuksia. Sen tulisi täyttää tehokkuuden ja tarkoituksenmukaisuuden vaatimukset ja tukeutua mahdollisuuksien mukaan yliopistoissa jo vakiintuneisiin käytäntöihin. Perusteltua on, että sääntelyratkaisu ei saisi johtaa jatkotutkinto-opiskelijoiden oikeudellisen aseman nykyistä merkittävämpään eriytymiseen yliopistojen välillä.

Tässä raportissa on tunnistettu useita sääntelykysymyksiä, jotka jäsentävät mahdollisen jatkotutkinto-opiskelijan opiskeluoikeutta koskevan sääntelyn sisältöä. Jatkotutkinto-opiskelijoiden opiskeluoikeutta koskevan sääntelyn keskeinen kysymys on sen tarkoitus: pyritäänkö sääntelyllä ensisijaisesti ohjaus- ja infrastruktuuriressurssien hallintaan vai jatkotutkinto-opiskelijoiden valmistumisen edistämiseen? Tähän liittyy myös sääntelyn luonne: onko sen tarkoitus tosiasiallisesti rajata opiskeluoikeutta määrävuosiin vai toimia väljempänä ja signaalivaikutuksen omaavana ohjauksena? Mikäli sääntely perustuisi määrävuosiin, olisi määriteltävä tutkinnon mahdollinen tavoite- ja enimmäisaika. Tämä puolestaan edellyttäisi myös jatkotutkinnon laajuuden ja etenemisen edellytysten huomioimista. Keskeinen kysymys on myös se, miten opiskelun osa- ja päätoimisuus sekä rahoitusrakenteiden moninaisuus voidaan huomioida. Sääntelyssä on lisäksi turvattava yhdenvertaiset joustot erilaisissa elämäntilanteissa, kuten perhevapaiden, sairauksien ja asevelvollisuuden osalta, sekä huolehdittava opiskelijan menettelyllisten oikeuksien toteutumisesta ja oikeusturvasta.

Lähteet

AOA 16.11.2023 EOAK/5060/2022.

Bruun, N. (2022). Työoikeuden perusteet (3., uudistettu painos.). Alma Talent.

European Education and Culture Executive Agency (EACEA), Eurydice, Higher Education. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/finland/higher-education>. Viitattu 25.2.2026.

Cirkulære om overenskomst for akademikere i staten, CIR1H nr 9333 af 11/04/2025.

EOA 7.6.2021 dnro EOAK/738/2020, EOAK/792/2020, EOAK/940/2020, EOAK/1242/2020, EOAK/2110/2020.

Fælles regler og retningslinjer for ph.d.-uddannelse på Københavns Universitet, Vedtaget af LT 9. november 2023.

HE 309/1993 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 1/1998 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi.

HE 49/2001 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi ammattikorkeakouluopinnoista annetun lain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 12/2005 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yliopistolain muuttamisesta.

HE 7/2009 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle yliopistolaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi.

HE 243/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yliopistolain 39 ja 41 §:n sekä ammattikorkeakoululain muuttamisesta.

HE 73/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta sekä laiksi yliopistolain muuttamisesta annetun lain voimaansaattamisesta.

HE 152/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta.

HE 191/2025 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yliopistolain ja ammattikorkeakoululain muuttamisesta.

Helsingin HaO 6.6.2019 t. 19/0430/2.

Hämeenlinnan HaO 21.10.2008 t. 08/0630/3.

Hämeenlinnan HaO 20.5.2016 t. 16/0334/4.

Hämeenlinnan HaO 3.9.2019 t. 19/0770/1.

Hämeenlinnan HaO 24.9.2020 t. 20/0984/1.

Itä-Suomen HaO 6.9.2022 t. 1943/2022.

KHO 15.12.2017/6475.

KKO 2023:1.

KHO 2023:64.

Kolehmainen, A. – Huuhtanen, J. (2024). Sopimusoikeuden periaatteet ja niiden merkitys, s. 44–52 teoksessa Tammenlehto, L., Weckström, K., Niemi, M. I. (toim.). Yksityisoikeus: käsitteet, periaatteet ja tulkintatraditio. Edita.

Kosonen, J. (2023). Yliopiston koulutuksen järjestämisautonomia. University of Eastern Finland.

Kulla, H. – Salminen, J. (2024). Hallintomenettelyn perusteet. (12., uudistettu painos.). Alma Talent.

Miettinen, T. (2001). Tieteen vapaus: julkisoikeudellinen tutkimus tieteenharjoittajan itsemääräämisoikeudesta, tieteen itsekontrollista ja yliopiston itsehallinnosta. Lakimiesliiton kustannus.

Miettinen, T., Muukkonen, M., Myrsky, M., & Pohjolainen, T. (2009). Uusi yliopistolainsäädäntö. CC Lakimiesliiton kustannus.

Mäenpää O. (2009). Yliopistolaki. Talentum Media.

Mäenpää, O. (2017). Yleinen hallinto-oikeus (1. painos.). Alma.

SiVM 4/2005 vp. - HE 12/2005 vp. Sivistysvaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä laiksi yliopistolain muuttamisesta.

Stockholms universitet: Regler för utbildning och examination på forskarnivå SU FV-0755-23 2023-09-14.

Tampereen yliopisto, Yleinen tohtorihjelma, Opiskelijan opas, <https://opiskelijanopas.tuni.fi/fi/tampereen-yliopisto/jatko-opinnot/jatko-opintojen-suunnittelu/yleinen-tohtorihjelmiin>. Viitattu 25.2.2026.

Tampereen yliopiston tutkintosääntö 15.4.2024.

TT 2020:117.

Turun HaO 20.2.2012 t. 12/0119/3.

Turun HaO 22.2.2013 t. 13/0131/2.

Turun yliopiston opintojohtosääntö 16.3.2018 (dnro 381/001/2017).

Vaasan HaO 15.12.2025 t. 1063/2025.